

Sveučilišni repozitorij elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija i njegova uloga u unapređivanju znanstvenog i nastavnog rada na sveučilištu

Đurin, Jasmina

Master's thesis / Diplomski rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:080146>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-31**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Diplomski studij informatologije

Studentica: Jasmina Đurin

**Sveučilišni repozitorij elektroničkih magistarskih radova i
doktorskih disertacija i njegova uloga u unapređivanju
znanstvenog i nastavnog rada na sveučilištu**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Svjetlana Mokriš Marenić

Osijek, 2011.

Sadržaj

Sažetak.....	4
1. Uvod.....	5
2. Magistarski radovi i doktorske disertacije.....	8
2.1. Definicija magistarskih radova i doktorskih disertacija.....	8
2.2. Prednosti elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u odnosu na njihove inačice na tradicionalnim medijima.....	10
2.3. Izazovi rasprostranjenosti elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija.....	11
3. Institucijski repozitoriji.....	15
3.1. Institucijski repozitoriji – definicija.....	15
3.2. Vrste dokumenata pohranjenih u sveučilišnom repozitoriju.....	17
3.3. Odabir programa i definiranje modela metapodataka.....	17
3.4. Autorska prava.....	18
4. Sveučilišni repozitoriji elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u inozemstvu.....	20
4.1. The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD).....	20
4.2. Texas Digital Library (TDL).....	22
4.3. Theses and Dissertation online (TDX).....	23
4.4. Theses Canada collection of Canadian theses at Library and Archives Canada (LAC).....	23
4.5. Australasian Digital These Program (ADT).....	24
5. Sveučilišni repozitoriji elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u Hrvatskoj.....	26
5.1. Zadaće visokoškolskih knjižnica vezane uz doktorske disertacije i magistarske radove obranjene na matičnom sveučilištu.....	26
5.2. Primjeri fakultetskih repozitorija u Hrvatskoj.....	27
5.2.1. Doktorske disertacije Sveučilišta u Rijeci.....	27
5.2.2. Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.....	28
5.2.3. Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu.....	29
6. Elektronički repozitorij magistarskih radova i doktorskih disertacija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.....	30

6.1. Ustrojstvo i znanstveno-istraživačka djelatnost Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.....	30
6.1.1. Ustrojstvo Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.....	30
6.1.2. Znanstveno-istraživačka djelatnost na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.....	31
6.2. Elektronički repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku (OZIZ).....	32
6.2.1. Uspostava elektroničkog repozitorija knjižnica Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.....	33
7. Zaključak.....	36
8. Literatura.....	39
Prilozi.....	43

Sažetak:

Magistarski radovi i doktorske disertacije jedan su od najznačajnijih intelektualnih proizvoda sveučilišne akademske zajednice i stoga nezaobilazan izvor znanstvenih informacija. Napredak informacijske tehnologije doveo je do sve učestalije pojave ove vrste znanstvenih radova u elektroničkom obliku. Namjera je ovoga rada prikazati prednosti magistarskih radova i doktorskih disertacija u elektroničkom obliku te još uvijek postojeće nedostatke koji su doveli do toga da u manjim i manje razvijenim sveučilišnim i knjižničarskim zajednicama elektroničke inačice još uvijek nisu uvelike rasprostranjene. U radu je prikazano nekoliko svjetski poznatih elektroničkih repozitorija magistarskih radova i doktorskih disertacija (The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD), Texas Digital Library (TDL), Theses and Dissertation online (TDX), Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD), Australasian Digital These Program (ADT), i Theses Canada collection of Canadian theses at Library and Archives Canada (LAC)), te nekolicina hrvatskih (Digitalni repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayer u Osijeku, Doktorske disertacije Sveučilišta u Rijeci, Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu te nekoliko riječi i o Osječkom sveučilištu). U skladu sa zadaćama visokoškolskih knjižnica, a vezano uz doktorske disertacije i magistarske radove obranjene na matičnom visokom učilištu, donose se prijedlozi za uspostavu elektroničkog repozitorija knjižnica koji bi uvelike unaprijedio kvalitetu i kvantitetu usluga visokoškolskih knjižnica, a time i postao značajan čimbenik u unapređivanju nastavnog i znanstvenog rada na sveučilištu.

Ključne riječi: sveučilišni elektronički repozitoriji, elektroničko izdavaštvo, institucijski repozitoriji, doktorske disertacije, magistarski radovi

1. Uvod

„Osnovni motiv objavljivanja znanstvenih radova je što šira diseminacija autorovih spoznaja i dostignuća, o kojima u najvećoj mjeri ovisi njegov akademski status, ugled i priznanje u znanstvenim krugovima.“¹ Razvoj interneta i ostalih mehanizama direktnog izdavanja stvaraju novu paradigmu u znanstvenoj komunikaciji. Rastući broj akademskih članaka i ostalih znanstvenih komunikacijskih mehanizama (među koje se ubrajaju magistarski radovi te doktorske disertacije, op. aut.) postupno se pretvaraju u elektroničke inačice.

Znanstvena zajednica smatra elektroničke akademske publikacije načinom da se poveća vidljivost, ubrza razvoj znanosti, te šire rezultati istraživanja, koji se smatraju zajedničkim naslijeđem čovječanstva.² Budući da je posebice širenje interneta dovelo do drastičnih promjena u cijelom sustavu istraživanja i obrazovanja, knjižnice bi trebale promisliti o svojim ulogama vođene povijesnim uvidima i temeljnom motivacijom dijeljenja znanja kao jednim od njihovih temeljnih vrijednosti. Prikladno je da knjižnice imaju vodeću ulogu u izradi magistarskih radova i doktorskih disertacija kao učinkovita veza u komunikaciji rezultatima znanstvenih istraživanja na sveučilištu.³

Knjižnice se, općenito bave izdavaštvom iz razloga da bi proširile informaciju o ljudskom znanju na najbolji mogući način. Glavni cilj knjižničkog izdavaštva je da doprinosi ispunjenju knjižnične misije.⁴ Povijesno gledano, elektroničko izdavaštvo doživjelo je nekoliko važnih promjena, koje su se dogodile devedesetih godina 20. stoljeća. Jedna od najvažnijih promjena bila je kada su knjižnice i institucijski repozitoriji prepoznali dobrobiti elektroničkih oblika doktorskih disertacija i magistarskih radova i krenuli s njihovim prikupljanjima.

Polazeći od toga da su magistarski radovi i doktorske disertacije jedan od izuzetno važnih znanstvenih komunikacijskih mehanizama, u ovome smo radu postavili sljedeće hipoteze:

¹Pažur, Ivana. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1-2 (2004), str. 100

²Usp. Marcondes, Carlos Henrique; Sayão, Louis Fernando. Brazilian Digital Library of Theses and Dissertations. // Intl. Inform. & Libr. Rev. (2003), 35. Str. 268

³Usp. Fox, Edward A.; McMillan, Gail; Eaton, John L. The Evolving Genre of Electronic Theses and Dissertations. Virginia Polytechnic Institute and State University, 1999. Str. 2

⁴Usp. Library publishing. // International Encyclopedia of Information and Library Science. 2. edition. London and New York: Toutledge Taylor & Francis Group. 2003. Str. 386

- usprkos svom značaju za znanstvenu zajednicu magistarski radovi i doktorske disertacije mogu se smatrati donekle zapostavljenim izvorom znanstvenih informacija, osobito u hrvatskim knjižnicama;
- magistarski radovi i doktorske disertacije u elektroničkom obliku u skoroj će budućnosti zamijeniti papirne inačice, ali ne u potpunosti;
- visokoškolske knjižnice će i nadalje nastojati osigurati svrsishodne sustave rada s tradicionalnim nositeljima informacija pohranjenima u magistarskim radovima i doktorskim disertacijama – papirom i mikrofilmom, ali i osigurati pristupne sustave novim elektroničkim inačicama;
- boljom organizacijom rada s magistarskim radovima i doktorskim disertacijama, vezano uz tradicionalne medije – papir i mikrofilm, a osobito vezano uz elektroničke medije, tj. njihovu uključenost u sveučilišne repozitorije elektroničke građe, visokoškolske knjižnice mogu bitno povećati kvalitetu i opseg svojih usluga.

Namjera nam je bila u ovom radu, uvažavajući suvremena dostignuća knjižnične znanosti i prakse, dati prijedlog funkcionalnog, primjenjivog u praksi, modela organizacije i upravljanja radom s magistarskim radovima i doktorskim disertacijama u okviru sveučilišnog repozitorija elektroničke građe.

Postavljene ciljeve promatrali smo s aspekta organizacije rada s magistarskim radovima i doktorskim disertacijama na tradicionalnim medijima – papiru i mikrofilmu, a prvenstveno s aspekta mogućnosti koje nudi sve raširenija uporaba informacijske tehnologije.

Pri ostvarivanju ciljeva ovoga rada služili smo se metodama promatranja te usporednih istraživanja.

U ovom radu polazi se od definiranja magistarskih radova i doktorskih disertacija, a navode se prednosti magistarskih radova i doktorskih disertacija u elektroničkom obliku u odnosu na njihove inačice na tradicionalnim medijima te izazovi elektroničkog izdavaštva koji doprinose činjenici da su elektroničke inačice još uvijek nedovoljno rasprostranjene osobito u slabije razvijenim knjižničarskim zajednicama.

Magistarski radovi i doktorske disertacije sastavni su dio sveučilišnih repozitorija te se u trećem poglavlju ovoga rada definira institucijski repozitorij, navode se vrste dokumenata koji se pohranjuju u njemu, razmatraju se pitanja vezana uz odabir programa te autorska prava.

Sljedeće, četvrto poglavlje donosi pregled primjera sveučilišnih repozitorija elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u inozemstvu.

Peto poglavlje donosi pregled primjera sveučilišnih repozitorija elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u Hrvatskoj. Također, navode se zadaće visokoškolskih knjižnica vezane uz doktorske disertacije i magistarske radove obranjene na matičnom visokom učilištu.

U šestom poglavlju prikazuje se ustrojstvo i znanstveno – istraživačka djelatnost Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te daju prijedlozi vezani uz uspostavu sveučilišnog repozitorija Sveučilišta, a čiji bi sastavni dijelovi bili i magistarski radovi i doktorske disertacije.

Sedmo poglavlje je zaključak.

Osmo poglavlje je Literatura u kojemu su navedeni svi izvori korišteni za izradu ovoga rada.

Na kraju rada, kao prilozi, donose se primjeri početnih inozemnih i domaćih mrežnih stranica elektroničkih repozitorija.

2. Magistarski radovi i doktorske disertacije

2.1. Definicija magistarskih radova i doktorskih disertacija

Definicija magistarskog rada koju navodi *The California State University Education Code (Title V, Section 40510, p. 473)* kaže da je magisterij **pismeni proizvod sustavnog proučavanja značajnog problema. Rad identificira problem, navodi glavne pretpostavke, objašnjava značajne pretpostavke, navodi izvore i metode prikupljanja podataka, analize podataka te nudi zaključak ili preporuke.** Proizvodnja gotovih znanstvenih dokaza doprinosi originalnosti na polju istraživanja, kritičkom i neovisnom mišljenju, odgovarajućoj organizaciji i obliku, te temeljitijoj dokumentaciji.⁵ Magistarski radovi **sadržavaju uvod u studiju** (pozadina problema, izjava o problemu, potrebe istraživanja, teorijske osnove i organizacija, definiranje pojmova), **pregled literature, metodologiju, rezultate istraživanja i raspravu, sažetke, zaključke ili preporuke, popis korištene literature.**⁶

Prema riječima Ratka Zelenike:

„Magistarski znanstveni rad je originalno znanstveno djelo koje poslijediplomand samostalno izrađuje, uz pomoć mentora i koje je po metodologiji obrade i doprinosu znanosti prikladno za utvrđivanje magistrandove sposobnosti da aktivno sudjeluje u znanstveno-istraživačkom radu u znanstvenom području i znanstvenom polju za koje se dodjeljuje magisterij znanosti. I istraživanje predmeta magistarskog znanstvenog rada mora se temeljiti na fundamentalnim i primjenjenim istraživanjima, te primjeni brojnih znanstvenih metoda. Magistarskim znanstvenim radom, slično doktorskoj disertaciji moraju se otkriti nove znanstvene pojave, činjenice, zakonitosti teorije. To je izrazito samostalno izrađeno djelo i ne može biti rezultat timskog rada.“⁷

Isti autor navodi:

„Doktorska disertacija je izvorno, originalno znanstveno djelo, koje samostalno izrađuje doktorand i koje je po metodologiji obrade i po doprinosu znanosti prikladno za utvrđivanje doktorandove sposobnosti da djeluje kao samostalni istraživač u znanstvenom području i znanstvenom polju, za koje se podjeljuje doktorat znanosti. Istraživanje predmeta doktorske disertacije mora se temeljiti osim na fundamentalnim i primjenjenim istraživanjima i na primjeni brojnih znanstvenih metoda. Disertacijom se moraju otkrivati

⁵Usp. Sonoma State University. URL: <http://www.sonoma.edu/> (2010-03-08)

⁶Isto.

⁷Zelenika, Ratko. Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. 4. izd. Rijeka : Ekonomski fakultet, 2000. Str. 190.

nove znanstvene činjenice, pojave, zakonitosti, teorije. Često se obranjene disertacije objavljuju kao znanstvene monografije.“⁸

Definicije magistarskih radova i doktorskih disertacija pronađene na mrežnoj stranici University of Wisconsin School of Medicine and Public Health govore nam da su to **detaljno i pomno provedene studije s izjavom zaključka poduprte radom i logikom**. Magistarski radovi i doktorske disertacije **moгу biti novi podaci o važnom problemu, inovativne metode prikupljanja podataka, analiza postojećih skupova podataka na novi način ili mogu biti izvođenje novih istraživačkih metoda i demonstracija njihove korisnosti**. Doktorske disertacije i magistarski radovi moraju pokazati kompetenciju u razvoju, provedbi i izvješćivanju o istraživačkom projektu.⁹

Magistarski radovi i doktorske disertacije u elektroničkom obliku

Napredak informacijske tehnologije omogućio je da se magistarski radovi i doktorske disertacije zbog niza prednosti koje ova tehnologija nudi, sve učestalije pojavljuju u elektroničkom obliku.

Na mrežnoj stranici Brigham Young University navedeno je da su elektroničke doktorske disertacije i magistarski radovi (*eng. ETD - Electronic Theses and Dissertation*) **digitalni dokumenti pogodni za elektroničke arhive s pristupom iz cijeloga svijeta**. To može uključivati funkcije poput poboljšane grafike, zvuka i animacije. Osim toga, ETD **omogućuje korisnicima korištenje sveobuhvatnog pretraživanja pomoću riječi, fraze ili simbola**.¹⁰ Na mrežnoj stranici *Virginia Tech University* navedeno je da su elektroničke magistarske radnje i doktorske disertacije **drugačije od papirnih jer pružaju tehnološki napredne medije za izražavanje autorove ideje te im daju slobodan pristup na opću dobrobit svih korisnika**. Elektronički magistarski radovi i doktorske disertacije mogu se napisati u bilo kojem programu za formatiranje i uređivanje teksta ili u bilo kojem sustavu za pripremu tekstualnih dokumenata. Elektronički format omogućava diplomiranim studentima da u potpunosti iskoriste sadašnje i buduće tehnologije kao alat za izražavanje svojih istraživanja i rezultata.

⁸Zelenika, Ratko. Nav. dj., str. 190.

⁹Usp. University of Wisconsin School of Medicine and Public Health. URL: <http://www.pophealth.wisc.edu/Home> (2010-10-04)

¹⁰Usp. Brigham Young University. URL: <http://etd.lib.byu.edu/about.html> (2010-27-05)

2.2. Prednosti elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u odnosu na njihove inačice na tradicionalnim medijima

Idealni uvjeti znanstveno-istraživačkog rada podrazumijevaju i nesmetan pristup svim nastojanjima (pogotovo recentnim) u obliku znanstvenih radova i rezultata istraživanja vezanih uz određeno područje znanstvenog djelovanja. U *International Encyclopedia of Information and Library Science* navodi se kako je sustav otvorenog pristupa knjižničnim materijalima onaj u kojemu korisnik ima slobodu kretanja po zbirci gdje može vršiti odabir i korištenje materijala u prostorijama knjižnice ili ih posuditi.¹¹ Isto tako, otvoren pristup podrazumijeva i mogućnost objavljivanja proizvoda vlastite znanstveno-istraživačke aktivnosti (pojedince ili ustanove) tako da bude vidljiva i dostupna cjelokupnoj znanstvenoj zajednici. Donedavno su samo dijelovi ukupne produkcije nekog znanstvenog područja bili dostupni pojedincu znanstveniku u ovisnosti o visini sredstava koja se izdvajaju na nacionalnoj razini, razini ustanove ili osobno za pretplatu na časopise. Napretkom tehnologije i razvojem interneta te postupnim prelaskom s tiskanih na elektronička izdanja javljaju se i nove mogućnosti znanstvenog publiciranja, a usporedo s time i ideja “otvorenog pristupa” – slobodno dostupnog i besplatnog pristupa rezultatima znanstveno-istraživačkog rada¹².

Osnovna prednost elektroničkih doktorskih disertacija i magistarskih radova, prema Gailu McMilianu, očituje se kao **otključavanje intelektualnog vlasništva sveučilišta**.¹³ Isti autor navodi i ostale prednosti: **poboljšan pristup informacijskim resursima, ušteda na troškovima, poboljšane mjere sigurnosti u programskim standardima, pravovremeni pristup informacijama, sigurnost i zaštita autorskih prava putem osobnih identifikacija, dostupnost informacijama, mogućnost praćenja kroz analizu pristupa informacijama, raznovrsnost usluga koje nude knjižnice te pripremanje autora za stvaranje elektroničkih dokumenta**.¹⁴

¹¹Usp. Open access. // *International Encyclopedia of Information and Library Science*. 2. edition. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group. 2003. Str. 468

¹²Postoje četiri, općenito prihvaćene, vrste pristupa: neograničen, ograničen, zadržani i mješoviti pristup. U neograničenom pristupu internet i web preglednici osiguravaju neograničen pristup, a knjižnica uključuje bibliografske podatke u OPAC-u i poveznice na pune tekstove dokumenata. Ograničen pristup ograničava se na dozvoli pristupa samo sveučilišnoj zajednici na određeno vrijeme s mogućnošću obnavljanja pristupa, što znači da samo autori fakulteta na sveučilištu, osoblje i studenti imaju pravo pristupa elektroničkim magistarskim radovima i doktorskim disertacijama. Takav pristup omogućen je putem osobnog identifikatora i lozinke koju osigurava sveučilište za svakoga profesora, studenta i osoblje knjižnice. U zadržanom pristupu čak ni autor nema pravo pristupa radu određeno vrijeme. Miješani pristup odnosni se na one radove koji su pohranjeni u obliku više dokumenata, pri čemu svaki dokument ima različite razine pristupa.

¹³Usp. McMilian, Gail. *Electronic Theses and dissertation*. // *Encyclopedia of Library and Information Science*. Second Edition. Marcel Dekker. 2003. Str. 1034 – 1038

¹⁴Usp. McMilian, Gail. Nav. dj., str. 1034 – 1038

Na mrežnim stranicama Brigham Young University¹⁵ kao prednosti magistarskih radova i doktorskih disertacija navodi se:

- njihova **raspoloživost**, tj. mogućnost da daju opipljive dokaze o znanstvenom razvoju studenata i njihovu sposobnost da učinkovito komuniciraju s rezultatima istraživanja; elektroničke doktorske disertacije i magistarski radovi omogućavaju diplomiranim studentima da učinkovito i kreativno predstavljaju svoja istraživanja putem web-a širokom krugu znanstvenika, a također i potencijalnim poslodavcima koji mogu vidjeti te dokumente;
- **integracija multimedije** – sadržaj disertacije ili magistarskog rada može se lakše prenijeti u elektroničkom dokumentu nego u papirnom; kreativne mogućnosti su proširene unošenjem dijagrama u boji, slika u boji, hipertekstualnih linkova audia, videa, animacija, proračunskih tablica, baza podataka, simulacija, itd. u dokument;
- **usavršavanje informacijske pismenosti** – pripremom magistarskog rada ili disertacije koja se predaje elektronički, student može naučiti mnogo o izradi elektroničkog dokumenta i oblikovanju digitalne knjižnice te se pripremiti za buduće zadatke vezane uz nastavu ili znanstveno-istraživački rad;
- **poboljšavanje usluge knjižnice** – elektronički podnesci dopuštaju sveučilištima da ekonomičnije ispune svoje obveze prikupljanja i arhiviranja radova, pri čemu je ključna odgovornost sveučilišne knjižnice; elektronički magistarski radovi i doktorske disertacije smanjuju potrebu za fizičkim prostorom pohrane u knjižnicama, unaprjeđuju tehnologiju digitalnih knjižnica, a samim time i kvalitetu knjižničnih usluga.

2.3. Izazovi rasprostranjenosti elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija

Uzimajući u obzir niz prednosti koje nude magistarski radovi i doktorske disertacije u elektroničkom obliku može se postaviti pitanje zašto se koncept njihova elektroničkog pohranjivanja ipak relativno sporo širi, tj. koji su najznačajniji problemi koji se postavljaju pred sveučilišta, fakultete i knjižnice prilikom njegove implementacije.

Trajno i sigurno očuvanje dokumenata uvijek je sporno pitanje. Elektroničke doktorske disertacije i magistarski radovi obično su sačuvani u PDF-u (*Portable Document Format*) ili kao Word dokument te je veliki problem koji se postavlja pred studente, koji žele objavljivati

¹⁵Usp. Brigham Young University. URL: <http://etd.lib.byu.edu/about.html> (2010-27-05)

svoje magistarske radove i doktorske disertacije u elektroničkom obliku, **pitanje njihove arhivske stabilnosti i dugoročne održivosti**. Edward A. Fox stoga opravdano postavlja pitanje:

„S koliko sigurnosti možemo znati da će se moći pristupiti diplomskim radovima u elektroničkom obliku i za desetak godina u budućnosti, kao što nam to može osigurati beskiselinski papir?“¹⁶

Obzirom da je PDF format široko i opće prihvaćen u svim segmentima današnjeg društva, stabilan je i omogućava kvalitetu pohrane za sada nema straha za sve arhivirane dokumente u PDF formatu.

Osim toga nužno je osigurati i neprestano **praćenje tehnoloških promjena i njihovu primjenu** pri izdavanju elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija, npr. usvajanja *non-proprietary* formata kao što su Standard Generalized Markup Language (dalje u tekstu kao skraćenica SGML/HTML), Joint Photographic Experts Group (JPEG), Moving Picture Experts Group (MPEG), i Virtual Reality Modeling Language (VRML).¹⁷ Gail McMillian kaže da je jedna od najboljih praksi arhiviranja i sigurnosti da više institucija izmjenjuju online arhiviranje, a ekonomičan način za to je „zrcaljenje“ (eng. „Mirroring“).¹⁸ Također, smatra da pravi problem može nastati kada novi, poboljšani formati postanu dostupni kako studentima tako i knjižnicama, a migracija resursa na nove formate bude otežana zbog financijskih problema ili nedostatka vremena potrebnog da se migracija obavi. Suradnja na nacionalnoj i internacionalnoj razini, vezana uz korištenje istih standarda i formata pohrane, nužna je kako bi troškovi konverzije bili što manji. Joseph M. Moxley smatra da iako se ne mogu sačuvati svi radovi koji koriste elektroničke medije na nove načine bolje je da ti radovi budu dostupni nekoliko godina velikom broju ljudi nego milijune godina samo maloj skupini ljudi.¹⁹

Kao još jedan nedostatak elektroničkih doktorskih disertacija i magistarskih radova može se pojaviti i **korisnikovo nezadovoljstvo činjenicom da knjižnica ne posjeduje kopiju ovih radova u drugim formatima**.

Velik broj sveučilišta stoga još uvijek ne dopušta predavanje studentskih radova isključivo u elektroničkom obliku te i dalje zahtijevaju papirnu inačicu koja se smatra „trajnijom“. Ovo predstavlja problem studentima čije disertacije sadržavaju multimedijalne dokumente jer

¹⁶Fox, Edward A.; McMillan, Gail; Eaton, John L. The Evolving Genre of Electronic Theses and Dissertations. Virginia Polytechnic Institute and State University, str. 3

¹⁷Usp. Fox, Edward A.; McMillan, Gail; Eaton, John L. Nav. dj., str. 3

¹⁸Usp. Moxley, Joe; Edminster, Jude. Graduate Education and Evolving genre of Electronic Theses and Dissertations. // Computers and Composition 19, 2002. Str. 97

¹⁹Usp. Moxley, Joseph M. Nav. dj., str. 63

tiskane inačice izvornih hipertekstova neuspješno reproduciraju značenje sadržano u originalu. Umjesto tiskane inačice određena sveučilišta prihvaćaju inačicu za arhiviranje na CD-u, ali tu postaje upitno trajanje takve tehnologije pošto CD-i počinju propadati za 15 - 20 godina. Također, neki CD-i imaju na sebi naljepnice kao oznake, koje su uništile čitljivost diska, navodi Joseph M. Moxley.²⁰

Joseph M. Moxley smatra da je elektroničko doba dovelo do širenja koncepta stalnosti. „Postojala je faza u kojoj smo se brinuli o fizičkoj dugotrajnosti nositelja informacije jer se smatralo da opstanak materijalnog nositelja informacije osigurava i opstanak same informacije. U principu, ovo nikad nije bilo istinito. Sada smo dovoljno svjesni da shvatimo da se moramo više brinuti o trajnosti same informacije, nego o trajnosti nositelja.“²¹

Gail McMillian smatra da će se korisnici vremenom naviknuti na ovakvu situaciju ako bude osiguran kontinuitet elektroničkog izdavanja magistarskih radova i doktorskih disertacija, stabilnost poslužitelja te arhiviranje kako ono online tako i offline.

Najbolju šansu opstanka informacije predstavlja **visok nivo pristupačnosti i stalna uporaba**. Informacije opstaju kada nove generacije znanstvenika mogu pristupiti i uključiti radove drugih u svoje radove te tako stalno reproducirati i razvijati ideje koje su korisne znanosti. Joseph M. Moxley navodi da pojačan pristup internacionalnoj mreži ETD-a može itekako pridonijeti širenju i očuvanju znanja tako da omogući njegovo često i opsežno korištenje.²²

Gail McMillan navodi da knjižnične baze podataka moraju indeksirati elektroničke magistarske radove i doktorske disertacije tako da korisnici mogu pretraživati njihove naslove, sažetke pa i cijele radove.²³ Bitno je napomenuti da je autorima prepuštena odluka hoće li njihov rad u cjelovitom obliku biti slobodno dostupan ili ne, odnosno hoće li ga u cjelovitom obliku moći koristiti i korisnici izvan matične ustanove. Metapodaci su vidljivi svima i omogućeno je njihovo automatsko prikupljanje (*eng. harvesting*) uz pomoć automatiziranih pretraživača. Ukoliko postoji inicijalno ograničenje pristupa nekom radu, “vanjski” korisnik ipak može vrlo jednostavno poslati zahtjev autoru/autorima za dozvolu pristupa putem korisničkog sučelja na webu.²⁴ Kad je u pitanju otvoreni pristup elektroničkim magistarskim radovima i doktorskim disertacijama, osobito u područjima u kojima postoji nadmetanje za originalne ideje, opravdana je zabrinutost da se izložene ideje mogu zloupotrijebiti. Ipak, u nedavnoj anketi (*Electronic Theses and Dissertations: 2001 Survey of*

²⁰Usp. McMillian, Gail. Nav. dj., str. 1038

²¹Moxley, Joe; Edminster, Jude. Nav.dj. Citirano prema: Exon, Maggie. Long – term management issues in the preservation of electronic information. Definition of Permanence and Durability section, para 1, 1995.

²²Usp. Moxley, Joe; Edminster, Jude. Nav. dj., str. 97

²³Usp. McMillian, Gail. Nav. dj., str. 1036

²⁴Usp. Kolokvij na IRB-u. URL: http://saturn.ffzg.hr/lite/page/darhiv/kolokvij_na_irb_u (2010-29-05)

Editors and Publisher, 2001.) u kojoj su ispitanici bili urednici časopisa i izdavači, saznalo se da je 82% ispitanika reklo da se online radovi i disertacije, koji su pristupačni putem web arhive, neće smatrati publikacijom; samo 4% ispitanika je reklo da se online radovi i disertacije s ograničenim pristupom na kampusu ili instituciji mogu smatrati ranim publikacijama.²⁵ Međutim, 40% studenata koji objave svoje ETD-ove savjetuje se da ograniče pristup u svrhu zaštite svojih profesionalnih interesa (2000/2001 Author Survey, 2001). Takav ograničen pristup prijeto ugrožavanjem same svrhe zbog koje su stvoreni NDLTD. Iako su prava studenata da ograniče pristup potpuno legalna, naglasak na ta prava može narušiti ravnotežu između privatnog interesa i javnog pristupa zbog kojih su Zakon Sjedinjenih Američkih Država o autorskim pravima originalno i napisani.²⁶

Za uspostavu elektroničkih repozitorija magistarskih radova i doktorskih disertacija nužno je **osigurati odgovarajuća partnerstva i suradnju** koji se prema Joe Moxleyu ne zadržavaju samo u okviru pojedinih sveučilišta nego se šire i na druga sveučilišta kako na regionalnoj tako i na nacionalnoj razini. U Kanadi i Australiji na primjer nacionalna knjižnica te sva veća sveučilišta rade na oblikovanju nacionalnih preporuka za implementaciju elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija na svim sveučilištima.

Knjižnice imaju dugoročnu odgovornost pri osiguravanju dostupnosti elektroničkih materijala te osiguravanja njihovog arhiviranja. Održavanje sustava za elektroničke doktorske disertacije i magistarske radove ne bi smjelo biti velika odgovornost za knjižnice koje već arhiviraju elektroničke sadržaje. Tako primjerice Virginia Tech's Digital Library and Archives osigurava online časopise te elektroničke publikacije koje nastaju u cijelom kampusu te nisu potrebni dodatni programi i obuka osoblja pri implementaciji elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u elektronički repozitorij.²⁷

²⁵Usp. Moxley, Joe; Edminster, Jude. Nav. dj., str. 99

²⁶Usp. Moxley, Joe; Edminster, Jude. Nav. dj., str. 99

²⁷Usp. McMilian, Gail. Nav. dj., str. 1038

3. Institucijski repozitoriji

3.1. Institucijski repozitorij – definicija

„Institucijski repozitorij (IR) definira se kao **on-line platforma za prikupljanje i arhiviranje (u elektroničkom obliku) intelektualne produkcije.**“²⁸ Nadalje, druga definicija Leje Pulišelić kaže da institucijski elektronički repozitorij može biti **bilo koja zbirka elektroničke građe koju posjeduje, kontrolira ili diseminira određena institucija ili više njih neovisno o svrsi ili podrijetlu.** No, institucijski repozitoriji najčešće su elektronički **arhivi intelektualnih proizvoda zaposlenika fakulteta i sveučilišta, znanstvenika i studenata čiji je sadržaj dostupan korisnicima unutar i izvan sveučilišta.** Osnovna obilježja institucijskih repozitorija su:

- „pripadnost instituciji;
- znanstveno-obrazovni sadržaj
- kumulativnost i stalnost;
- otvorenost i interoperabilnost.“²⁹

Jadranka Lasić-Lazić definira repozitorij kao **„zbirku elektroničkog obrazovnog materijala koja omogućuje sustavno upravljanje procesima objavljivanja, pristupa i pohrane nastavnog/obrazovnog sadržaja.“**³⁰

Implementacijom institucijskog repozitorija postižu se sljedeći ciljevi: pohrana i očuvanje elektroničkih sadržaja, jednostavan pristup, pretraživanje i pregled vlastitih dokumenata, stvaranje uvjeta znanstvenicima za samostalno arhiviranje radova, publiciranje rezultata znanstvenog rada i istraživanja na temeljima „otvorenog pristupa“, povećanje vidljivosti i utjecaja tih radova u znanstvenoj zajednici na globalnoj razini.³¹

Prihvatanje i prakticiranje *samoarhiviranja preprinta* i/ili već objavljenih radova u institucijskom repozitoriju na temeljima otvorenog pristupa nameće se kao logičan korak ka

²⁸Vodopijevec, Alen. Grad Sunca, otvorenog pristupa i institucijskih repozitorija. // Iz naših knjižnica, Kem. Ind. 55 (7-8), 2006. Citirano prema: Stanger, Nigel and McGregor, Graham (2006) Hitting the ground running: building New Zealand's first publicly available institutional repository. Discussion Paper 2006/07. Department of Information Science, University of Otago, Dunedin, New Zealand. URL: <http://eprints.otago.ac.nz/274/> (2010-30-05)

²⁹Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu. URL: http://saturn.ffzg.hr/lite/page/darhiv/kolokvij_na_irb_u (2010-30-05)

³⁰Lasić-Lazić, Jadranka. Repozitoriji digitalnog obrazovnog materijala kao sastavnica kvalitete suvremenih koncepta obrazovanja. // Časopis Edupoint 5, 3 (2005). URL: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/33.html> (2010-10-07)

³¹Usp. Vodopijevec, Alen. Nav. dj., str. 343

“otvaranju” znanosti. Uporabom dostupnih alata te postizanjem suglasnosti znanstvene zajednice vezano uz dosljednu uporabu standarda s jedne te pružanjem što jednostavnijih mehanizama za samoarhiviranje znanstvenicima i prihvatljivih ekonomskih modela izdavačima s druge strane moguće je približiti se takvom idealnom stanju. Slobodan pristup objavljenim informacijama³² nužan je za automatizaciju pretraživanja i obrade golemog standardiziranog skupa podataka, a mogućnosti kolaboracije te razmjene iskustava i ubrzanja razvoja znanosti ovim putem neupitne su.

Institucijski repozitoriji mogu pružiti neposrednu i vrijednu dopunu već postojećem izdavačkom modelu i dobru osnovu fakultetskoj praksi samostalnog postavljanja on-line istraživanja. Sve u svemu, institucionalni repozitoriji nude strateški odgovor na sistavne probleme u postojećem znanstveni časopisni sustav i odgovor se može primijeniti odmah.³³

Također, mogu se koristiti za poboljšanje nastave na fakultetima uključujući neefemeralni nastavni materijal. Repozitoriji služe kao resursna podrška za podučavanje na nastavi. Materijali uključeni u repozitorije mogu uključivati konceptne ilustracije, modele, vizualizaciju, video materijale i puno sličnih materijala koji se mogu pronaći na stranicama. Ova dopuna nastavi na fakultetima trebala bi pomoći proširiti obraćanje širokoj publici istraživača i fakultetskim profesorima. Također nude strateške odgovore na sistavne probleme u postojećim sustavima znanstvenih časopisa. Možda najvažnije od svega jest to da akademskim institucijama pružaju moćno sredstvo kojim mogu riješiti trenutni problemi u izdavaštvu časopisa.³⁴

Pri izgradnji institucijskog elektroničkog arhiva, između ostalog, potrebno je:

- izabrati vrste dokumenata koji će se prikupljati,
- odabrati program i definirati model metapodataka,
- razriješiti pitanja autorskih prava.

³²Usp. Vodopijevec, Alen. Nav. dj., str. 343. Citirano prema: The Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities, pristupljeno 24. svibnja 2006. <http://oa.mpg.de/> 6. The Budapest Open Access Initiative (BOAI), pristupljeno 25. svibnja 2006. <http://www.soros.org/openaccess/index.shtml> (2010-02-06)

³³Usp. Vodopijevec, Alen. Nav. dj., str. 343

³⁴Usp. Vodopijevec, Alen. Nav. dj., str. 343

3.2. Vrste dokumenata pohranjenih u sveučilišnom repozitoriju

U izgradnji institucijskih elektroničkih repozitorija svoj interes pronalaze autori, povećavajući dostupnost i vidljivost vlastite znanstvene produkcije, ali i matične ustanove, predstavljajući na ovaj način svoj rad pred tijelima koja ih financijski podupiru i pred znanstvenom javnošću. Prikupljanje i potpora prijenosa znanja temeljna je zadaća svake knjižnice. Aktivnim sudjelovanjem u izgradnji i upravljanju institucijskim elektroničkim arhivima, knjižnice dodaju novu vrijednost svojoj ulozi prikupljanja, obradbe i čuvanja objavljenih spoznaja.³⁵

Elektroničke sadržaje koje produciraju znanstveno-istraživačke ustanove možemo podijeliti u nekoliko skupina: znanstveni radovi (preprint, postprint), disertacije, magistarski radovi te dokumenti vezani uz svakodnevni akademski život znanstvenika, npr. materijali vezani uz nastavne aktivnosti, izvještaji, multimedijски sadržaji (fotografije, zvučni i tonски zapisi).

Vezano uz vrste dokumenata koji se pohranjuju u institucijskom repozitoriju potrebno je na ovome mjestu definirati obveze korisnika i same ustanove kako bi se osigurala ažurnost i cjelovitost repozitorija. Dva su moguća scenarija – samoarhiviranje na dobrovoljnoj bazi znanstvenika i obavezno samoarhiviranje propisano pravilnikom na razini ustanove. Samoarhiviranje je širok pojam koji se primjenjuje za elektroničko postavljanje autorovih istraživanja bez posredovanja izdavača. U praksi takvo samoarhiviranje obuhvaća i objavljivanje preprinta ili objavljivanje radova na osobnim web stranicama autora. Obaveza samoarhiviranja pokazala se kao bolje rješenje koje vodi bržem rastu repozitorija, a u prilog takvom pristupu idu i rezultati istraživanja (*Key Perspectives Ltd (2004) Journal Authors Survey (Report)*)³⁶ koji pokazuju kako bi oko 69 % autora (od ukupno 157 ispitanika) pristalo samoarhivirati svoje radove ako bi se to od njih izričito zahtijevalo.³⁷

3.3. Odabir programa i definiranje modela metapodataka

Izboru programskih rješenja mora se pristupiti s jasno definiranim ciljevima i mogućnostima na području informacijskih tehnologija. Postoji širok spektar slobodno dostupnih i besplatnih open source aplikacija koje su OAI-PMH kompatibilne i sadrže razrađen sustav objavljivanja

³⁵Usp. Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu. URL: http://saturn.ffzg.hr/lite/page/darhiv/kolokvij_na_irb_u (2010-30-05)

³⁶Usp. Vodopijavec, Alen. Nav. dj., str. 343. Citirano prema: Key Perspectives Ltd (2004) Journal Authors Survey (Report), URL: http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/JISCOAreport1.pdf (2010-01-06)

od inicijalnog unosa autorskog rada u arhivu i određivanja razine pristupa pa do odobravanja tako priloženog dokumenta od strane odgovorne osobe ili administratora. U nastavku izdvajamo nekoliko programskih aplikacija s primjerima produkcijskih verzija.

- „E-prints [<http://www.eprints.org/>]
- Department of Chemical Engineering (University of Melbourne) [<http://eprints.unimelb.edu.au/view/subjects/eng-chemeng.html>]
- DSpace [<http://www.dspace.org/>]
- Department of Chemistry (Loughborough University) [<http://magpie.lboro.ac.uk/dspace/handle/2134/81>]
- CDSware [<http://cdsware.cern.ch/cdsware/overview.html>]
- CERN Document server [<http://cdsweb.cern.ch/>]³⁸

Tijekom pisanja rada studenti razvijaju svoju informacijsku pismenost, a ukoliko ne posjeduju potrebna znanja nužno je organizirati radionice na kojima će biti obučeni za postavljanje poveznica, tablica, grafikona i slika u svoje radove, a u idealnim uvjetima smatra se da bi studenti trebali znati napraviti i vlastiti web portfolio koji bi trebao osigurati prostor u kojem bi svaki od studenta mogao razvijati svoje znanstvene projekte.³⁹ Studenti mogu međusobno komentirati, procjenjivati i vrjednovati radove ili pak pozvati stručnjake iz cijelog svijeta da iznesu svoje mišljenje ili sugestije o napisanom radu. Mogu se organizirati i online zajednice pisanja radova. Sve navedeno kod studenata razvija osjećaj da se njihovi radovi čitaju.

3.4. Autorska prava

Povijesno gledano, kako navodi Scott Bennett, „komercijalni položaj autora počeo se mijenjati tek u 19. stoljeću s masovnom proizvodnjom papira, boljim mogućnostima tiskanja, opismenjavanjem i pojavom profesionalnih pisaca, dok razvojem masovnog tržišta za tiskanu i kasnije snimljenu i emitiranu riječ, autori dobivaju ekonomsku ulogu kakvu nikada prije nisu imali.⁴⁰ Ideja zaštite intelektualnog vlasništva izravno je povezana s potrebom zaštite prihoda od intelektualnog “proizvoda”. To znači da je glavna domena autorskog prava komercijalni

³⁸Usp. Vodopijevec, Alen. Nav. dj., str. 343

³⁹Usp. Moxley, Joseph M. Nav. dj., str. 63

⁴⁰Pažur, Ivana. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1-2(2004). Citirano prema: Bennett, S. Author's rights. // Journal of electronic publishing 5, 2, 1999. Str. 96

svijet čija pravila nisu prikladna za akademsku zajednicu u kojoj su motivi objavljivanja drugačiji.⁴¹ ⁴² D.G. Law navodi da je indiferentnost i nedovoljno poznavanje autorskog prava rezultat činjenice da je znanstvenicima najvažnije priznanje i objavljivanje rada. Gotovo da bi se moglo reći kako autori predaju svoje autorsko pravo u zamjenu za objavljivanje. Znanstvenici sporo shvaćaju da se trebaju aktivno uključiti u postupak stvaranja zakona i mijenjanja postojeće prakse kako bi za sebe osigurali autorsko pravo koje im pripada.⁴³ Kao što William S. Strong naglašava: "Zaboravljamo da je autorsko pravo društveni ugovor, više nego druga vrsta vlasništva njegovo postojanje ovisi o dogovoru/privoli svih strana"⁴⁴ što u današnjem odnosu izdavača i autora posebno dolazi do izražaja. „Znanstvenici u ulozi autora nalaze se u posebnoj poziciji koja izlazi iz okvira ostalih vrsta autorstva ponajprije zbog uvriježene prakse prepuštanja autorskog prava izdavaču bez financijske naknade. Takva je situacija s razvojem interneta i elektroničkih oblika izdavaštva dovedena u pitanje što je rezultiralo pojavom novih modela objavljivanja pa i odnosa prema autorskom pravu. [...] Jedan od elemenata koji svakako može u velikoj mjeri utjecati na znanstvenike da traže zadržavanje autorskog prava jest informiranost o njemu, u čemu bi bitnu ulogu mogle imati knjižnice.“⁴⁵

Internet je donio dosad neslućene i revolucionarne mogućnosti objavljivanja i distribucija znanstvenih radova. Znanstvenik sada može i znatno jednostavnije samostalno objavljivati svoje radove, primjerice na vlastitoj mrežnoj stranici. Ova opcija nije još uvijek široko prihvaćena. Autori su još uvijek skloni uhodanim procesima objavljivanja svojih radova tijekom kojih urednici i recenzenti potvrđuju kvalitetu rada. Osim toga, nad radom koji je objavljen u elektroničkom obliku autor ima manju kontrolu te su veće mogućnosti plagiranja rada. Velik broj knjižnica koje osiguravaju pristup cjelovitim tekstovima još uvijek ne mogu tehnički osigurati zaštitu autorskih prava te se sve više javljaju tendencije za kontrolom i ograničavanjem pristupa korisniku.⁴⁶

⁴¹Usp. Pažur, Ivana. Nav. dj., str. 97. Citirano prema: Bachrach, S. et al. Who should own scientific papers? // *Science* 281, 5382,(1998), str. 1459-1460.

⁴²Usp. Pažur, Ivana. Nav. dj., str. 97. Citirano prema: Law, D. G.; R. L. Weedon; M. R. Sheen. Universities and article copyright. // *Learned publishing* 13, 3(2000), str. 141-150.

⁴³Usp. Pažur, Ivana. Nav. dj. Citirano prema: Law, D. G.; R. L. Weedon; M. R. Sheen. Nav. dj., str. 101

⁴⁴Pažur, Ivana. Nav. dj., str. 101. Citirano prema: Strong, W. S. Copyright in a time of change. // *Journal of electronic publishing* 4, 3(1999) URL:

<http://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/textidx?c=jep;view=text;rgn=main;idno=3336451.0004.302>

⁴⁵Pažur, Ivana. Nav. dj., str. 106

⁴⁶Usp. Park, Eun G.; Nam, Young-joon; Oh, Sanghee. Integrated Framework for Electronic Theses and Dissertations in Korean Contexts. // *The Journal Of Academic Librarianship*, Volumen 33, Broj 3, str. 344

4. Sveučilišni repozitoriji elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u inozemstvu

Sveučilišta diljem svijeta prepoznala su važnost i dobrobit koju mogu ostvariti kroz repozitorije elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija. U daljnjem tekstu biti će opisani repozitoriji elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija: *The Networked Digital Library of Theses and Dissertations* (NDLTD), *Texas Digital Library* (TDL), *Theses and Dissertation online* (TDX), *Australasian Digital These Program* (ADT) te *Theses Canada collection of Canadian theses at Library and Archives Canada* (LAC).

Na navedene repozitorije osvrnut ćemo se u skladu sa sljedećim parametrima: godina osnivanja, sudionici, načini financiranja, ciljevi, program, načini i mogućnosti pretraživanja, mogućnost pristupa te dodatne opcije i pogodnosti.

4.1. The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD)

The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD) je međunarodna organizacija osnovana 1996. godine, a posvećena promicanju usvajanja i stvaranja, upotrebe širenja te zaštite elektroničkih inačica tradicionalnih papirnatih magistarskih radova i doktorskih disertacija. Zamisao o umreženoj nacionalnoj elektroničkoj knjižnici magistarskih radova i doktorskih disertacija pojavila se još 1987.godine, a svoju potpunu realizaciju doživjela je 1997. godina naporima stručnjaka kao što su Edward A. Foxa, Gail McMillana i John Eatona, a uposlenih u Virginia Tech-u.

NDLTD objedinjuje više od sto sveučilišta, udruga i profesionalnih organizacija iz SAD-a i izvan njega te se može smatrati međunarodnim konzorcijem. NDLTD omogućava pristup preko osam tisuća radova originalno nastalih u elektroničkom obliku kao i onima nastalim postupkom digitalizacije.⁴⁷

Ciljevi NDLTD-a su sljedeći:

- **osiguravanjem efikasnije razmjene rezultata znanstvenih istraživanja podići razinu kvalitete diplomskog obrazovanja** (osiguran je pristup cjelovitim tekstovima,

⁴⁷Usp. Moxley, Joseph M. Nav. dj., str. 62

recenzijama literature, hipertekstualnim vezama na relevantne podatke i saznanjima kao i najboljim primjerima istraživanja.)⁴⁸;

- **povećati potencijalne vrijednosti intelektualnog vlasništva** (sveučilišta mogu kontrolirati intelektualno vlasništvo koje nastaje kao proizvod intelektualnog rada uposlenih na sveučilištu te ga mogu slobodno dijeliti s ostalim sveučilištima);
- **povećati brzinu kojom se metode istraživanja i rezultati razmjenjuju;** (studentima se nudi mogućnost sabiranja svih radova sa cjelovitim tekstom u jednom repozitoriju što bi im trebalo ubrzati i olakšati istraživanja);
- **sudjelovati u ostvarivanju koncepta elektroničke knjižnice prikupljanjem, obradom, arhiviranjem i izradom elektroničkih dostupnih magistarskih radova i doktorskih disertacije u svijetu.**

Projekt NDLTD nastao je prvenstveno s ciljem unaprjeđivanja i poboljšanja stručnog i znanstvenog obrazovanja studenata na diplomskim studijima, a potom i s ciljem informacijskog opismenjavanja studenata, unaprjeđivanja njihovih znanja vezanih uz elektroničko izdavaštvo te korištenje elektroničkih knjižnica.

Vrlo mali broj sveučilišta ima svoju izdavačku djelatnost, no uz pomoć NDLTD bilo koje sveučilište može postati nakladnikom i objaviti radove svojih studenata uz minimalna ulaganja. Također, smanjuje se broj primjeraka na policama što knjižnicama stvara više prostora. Osim toga, knjižnični online katalogi mogu pružiti više informacija koristeći sažetke radova iz elektroničkog teksta.⁴⁹

Pretraživanje je omogućeno kao jednostavno i složeno pretraživanje. Jednostavno pretraživanje obavlja se pomoću ključne riječi. Složeno pretraživanje obavlja se također pomoću ključne riječi. Pretraživanje je moguće obaviti na nekoliko jezika i ograničiti prema područjima znanosti, npr. poljoprivreda i biološke znanosti, astronomija, kemijsko inženjerstvo, znanosti o okolišu, jezici i lingvistika. Moguće je pretraživati kako elektroničku knjižnicu tako i tzv. „znanstveni web“ (Engl. *The Scholarly Web*).⁵⁰

Nakon prikupljanja potrebne dokumentacije moguće je radove postaviti na mrežne stranice pomoću korisničkog imena i lozinke. Pristup radu može biti dozvoljen svima ili samo djelatnicima Virginia Techa. Također postoji mogućnost vremenskog ograničenja pristupa od jedne godine.

⁴⁸Usp. Fox, Edward A...[et al]. National Digital Library of Theses and Dissertations; A Scalable and Sustainable Approach to Unlock University Resources, rujna, 1996. URL: <http://www.dlib.org/dlib/september96/theses/09fox.html> (2010-20-03)

⁴⁹Isto.

⁵⁰Usp. Networked Digital Library of Theses and Dissertations. URL: <http://www.ndltd.org/> (2010-26-03)

4.2. Texas Digital Library (TDL)

Texas Digital Library (TDL) osnovana je 2005. godine. U repozitoriju nalaze se magistarski radovi i doktorske disertacije članica iz cijele države Texas, a osim njih u repozitoriju se nalaze i fakultetske te odjelne baze podataka, nastavni materijali, elektronički mediji i ostale posebne zbirke.⁵¹

Ciljevi TDL-a su:

- **osiguranje slobodnog pristupa cjelovitom tekstu magistarskih radova i doktorskih disertacija svim članicama TDL-a;**
- **dugoročno očuvanje elektroničkih zbirki;**
- **postavljanje osnova za napredak znanstvene komunikacije u 21. stoljeću;**
- **promicanje rezultata znanstveno-istraživačkog rada članica TDL-a;**
- **zajedničko korištenje financijskih i tehničkih resursa.**⁵²

Programeri TDL-a stvorili su program *Vire* pomoću kojega se obavljaju svi procesi elektroničkog repozitorija – od predaje preko izdavanja pa sve do zaštite. Studenti posredstvom jednostavnog online sučelja sami unose svoje radove u elektronički repozitorij. Postavljeni su zajednički standardi, osigurano je pružanje tehničkih usluga te omogućeno sudjelovanje na stručnim online forumima.⁵³

Parametri pomoću kojih se može pretraživati su: riječi u tekstu, autor, vrsta rada (magistarski rad ili doktorska disertacija), institucija te godina izdavanja⁵⁴. Nije omogućeno pretraživanje prema znanstvenom području i naslovu rada. U cjelovitom tekstu koji se dobije kao rezultat pretraživanja nisu istaknute riječi pomoću kojih se pretraživanje obavilo.

Pristup cjelovitom tekstu omogućen je svim korisnicima i nije potrebno imati korisničko ime i lozinku.

⁵¹Usp. Texas Digital Library. URL: <http://www.tdl.org/#feature2> (2010-20-03)

⁵²Isto.

⁵³Isto.

⁵⁴Usp. Texas A&M University at College Station, Texas State University at San Marcos, Texas Tech University at Lubbock, University of Texas at Arlington, University of Texas at Austin

4.3. Theses and Dissertation online (TDX)

Theses and Dissertation online (TDX)⁵⁵ je elektronički repozitorij nekoliko španjolskih sveučilišta. Ovim repozitorijem upravlja konzorcij za visokoškolske knjižnice Katalonije i *Supercomputing Centre of Catalonia*, a pod pokroviteljstvom je vlade Katalonije. TDX ima sljedeće ciljeve:

- **osiguravanje alata pomoću kojih se povećava vidljivost znanstvenih radova nastalih na sveučilištima članicama;**
- **ujednačavanje bibliografske kontrole znanstvenih radova nastalih na sveučilištu;**
- **poticanje elektroničkog izdavaštva i korištenje elektroničke knjižnice,**
- **poticanje znanstvene produktivnosti.**

Pretraživanje se može obaviti prema sljedećim parametrima: autor, mentor, naslov, područje rada, sveučilište, odjel, godina obrane i ključne riječi.

Pristup repozitoriju ne zahtjeva plaćenu lozinku i korisničko ime, a pretraživanje se obavlja na engleskom jeziku što omogućava pristup visokom broju korisnika. Objavljeni radovi su na španjolskom i na engleskom jeziku.

4.4. Theses Canada collection of Canadian theses at Library and Archives Canada (LAC)

Zbirka elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija nalazi se na stranicama kanadske nacionalne knjižnice i predstavlja skupnu pristupnu točku svim elektroničkim dokumentima kanadskih sveučilišta.⁵⁶

Misija *LAC-a* je čuvanje i zaštita sveobuhvatne zbirke radova kanadskih knjižnica i arhiva kako bi se osigurao pristup svim vrijednim rezultatima znanstveno-istraživačkog rada diljem Kanade, ali i svijeta. Zbirka radova osnovana je 1965. godine.

Ciljevi *LAC-a* su:

⁵⁵Usp. Theses and Dissertation online. URL: <http://www.thesisenxarxa.net/en/index.html> (2010-23-03)

⁵⁶Organizacijski članovi zbirke su: Udruženje sveučilišta i fakulteta Kanade (AUCC (Association of Universities and Colleges of Canada)), Kanadska udruga za diplomski studij (CAGS (Canadian Association for Graduate Studies)), Kanadska udruga istraživačkih knjižnica (CARL (Canadian Association of Research Libraries)), Kanadska Udruga sveučilišnih nastavnika (CAUT (Canadian Association of University Teachers)), Nacionalno vijeće za diplomske radove, Savez studenata Québec (CNCS (Conseil national des cycles supérieurs, Fédération étudiante universitaire du Québec)), Knjižnice i arhivi Kanade (LAC (Library and Archives Canada)), Nacionalni Diplomski Klub, Kanadski savez studenta (NGC (National Graduate Caucus, Canadian Federation of Students)).

- sakupiti elektroničke magistarske radove i doktorske disertacije do 2018.g.,
- omogućiti da LAC postane međunarodno priznat izvor za pronalaženje magistarskih radnji i doktorskih disertacija nastalih u Kanadi;
- osigurati slobodan pristup što većem broju kanadskih elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija putem međuknjižnične posudbe ili prodaje, itd.⁵⁷

Prilikom pretraživanja nude se opcije jednostavnog i naprednog pretraživanja. Napredno ili složeno pretraživanje omogućava ova polja za pretraživanje: ključne riječi, autor, naslov, predmet, bilješka, sažetak, ISBN, AMICUS (broj iz kataloga), sveučilište i vrsta rada (magisterij ili doktorska disertacija). Pretraživanje je moguće ograničiti vremenski i jezično.

Kao rezultat pretraživanja može se dobiti sažetak ili cjelovit tekst u PDF obliku, a moguće ih je sortirati prema imenu, naslovu i datumu. Rezultate pretraživanja je moguće sačuvati i poslati elektroničkom poštom te naručiti međuknjižničnom posudbom.⁵⁸

4.5. Australasian Digital These Program (ADT)

Australasian Digital These (ADT) pokrenulo je sedam australskih sveučilišta⁵⁹

Cilj programa ADT-a je **uspostaviti distribuirane baze podataka elektroničkih inačica magistarskih radova i doktorskih disertacija studenata poslijediplomskih studija australskih sveučilišta kako bi rezultati znanstvenih istraživanja bili dostupni cjelokupnoj svjetskoj znanstvenoj zajednici.**

Program obuhvaća kontinuiranu digitalizaciju novih magistarskih radova i doktorskih disertacija te digitalizaciju odabranog broja češće traženih radova, a koji su ranije nastali.

Arhiviranje radova obavlja se unutar svakog sveučilišta, a zajednički su: baza podataka, standardi i metapodaci kako bi se osigurala kompatibilnost. Radovi se čuvaju u PDF formatu.⁶⁰

Pretraživanje je maksimalno olakšano i pojednostavljeno, a nude se opcije pretraživanja: sveučilište, naslov, autor, ključne riječi, sažetak, odjel/katedra, datum i na posljetku URL. Pretraživati se može elektroničke i tiskane radove te se pretraživanje može

⁵⁷Usp. These Canada Portal. URL: <http://www.collectionscanada.gc.ca/thesescanada/index-e.html> (2010-24-03)

⁵⁸Isto.

⁵⁹Sveučilište New South Wales, Sveučilište u Melbourneu, Sveučilište u Queenslandu, Sveučilište u Sydneyu, Nacionalno Australsko Sveučilište, Curtin Sveučilište Tehnologije i Griffith Sveučilište), tijekom 1998. do 1999. godine, a do 2000. godine pridružuju se ostala Australska sveučilišta. Projekt se financira do strane Australian Research Councila (ARC) i Research Infrastructure Equipment and Facilities (RIEF)

⁶⁰Usp. Australasian Digital These Program. URL: <http://adt.caul.edu.au/> (2010-24-03)

obaviti i unutar dobivenih rezultata u kojima su označene riječi pomoću kojih je pretraživanje obavljeno.

5. Sveučilišni repozitoriji elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u Hrvatskoj

Prije nego što krenemo u opisivanje primjera sveučilišnih repozitorija elektroničkih magistarskih radova i doktorskih disertacija u Hrvatskoj, potrebno je reći nešto i o zadaćama visokoškolskih knjižnica, a vezano uz doktorske disertacije i magistarske radove obranjene na matičnom sveučilištu.

5.1. Zadaće visokoškolskih knjižnica vezane uz doktorske disertacije i magistarske radove obranjene na matičnom sveučilištu

Prema Standardima za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj visokoškolske knjižnice su institucije koje prikupljaju, obrađuju, pohranjuju i daju na korištenje dokumente i informacije znanstvenog, obrazovnog i opće kulturnog karaktera i sastavni su dio znanstveno-nastavne i istraživačke infrastrukture jer svojim fondovima, službama i uslugama doprinose razvoju znanosti i pomažu unapređivanju odgojno-obrazovnog i znanstveno-istraživačkog rada na sveučilištu.⁶¹

U prijedlogu Nacrta standarda i smjernica razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj također se navodi da se visokoškolske knjižnice osnivaju radi svrhovita prikupljanja, stručne obrade, arhiviranja i osiguravanja pristupa tiskanoj i elektroničkoj građi, elektroničkim bazama podataka i mrežnim informacijskim izvorima namijenjenih studentima, nastavnicima, stručnim suradnicima visokih učilišta, ali i ostalim članovima društvene zajednice te pružajnja podrške obrazovnom, znanstvenom i javnom djelovanju osnivača, odnosno matičnoj ustanovi.⁶²

Prema Standardima za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj visokoškolske knjižnice predstavljaju komunikacijska središta preko kojih se **posreduju znanstvene i stručne publikacije i informacije nastale**, između ostalog, kao **rezultat znanstveno-istraživačkih procesa na matičnom sveučilištu**.⁶³

⁶¹Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33 (1990), str. 1 (2010-25-08)

⁶²Nacrta Standarda i smjernica razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473>, str. 4. (2010-25-08)

⁶³Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj, str. 1

Prema Nacrtu standarda i smjernica razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, visokoškolske knjižnice uz osnovne (opće) zadaće imaju i posebne zadaće među kojima je za temu ovoga rada relevantna **zadaća pohrane završnih i diplomskih radnji, magistarskih i doktorskih radova (u tiskanom i elektroničkom obliku).**⁶⁴ Visokoškolske knjižnice **objedinjuju disertacije i magistarske radove obranjene na matičnom visokom učilištu u posebne zbirke.** O toj i drugim posebnim zbirkama knjižnice su **dužne voditi brigu, a napose o načinu njihova čuvanja i zaštite te dostupnosti i korištenja.**⁶⁵ Prema istom dokumentu središnja sveučilišna knjižnica organizira pohranu građe u repozitoriju visokog učilišta⁶⁶ dok fakultetske knjižnice izgrađuju repozitorij za pohranu elektroničkih inačica intelektualnih uradaka matične ustanove.⁶⁷

5.2. Primjeri fakultetskih repozitorija u Hrvatskoj

U Hrvatskoj trenutačno ne postoji velik broj sveučilišnih i fakultetskih elektroničkih repozitorija, no svakako valja spomenuti: Doktorske disertacije Sveučilišta u Rijeci, Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu o kojima će više riječi biti u poglavlju koje slijedi. Valja svakako spomenuti i Digitalni repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. O ovom repozitoriju više riječi bit će u poglavlju koje govori o mogućnostima uspostave elektroničkog repozitorija magistarskih radova i doktorskih disertacija na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

5.2.1. Doktorske disertacije Sveučilišta u Rijeci

U siječnju 1987. godine Rektorat Sveučilišta u Rijeci dodjeljuje tada još naučnoj biblioteci, a danas Sveučilišnoj knjižnici, arhivu od 184 doktorske disertacije koja se od tada neprestano popunjava novim obranjenim radovima te sada sadrži preko 700 primjeraka. Ideja je potekla od tadašnjeg glavnog bibliotekara Naučne biblioteke prof. Zlatka Keglevića. Naziv zbirke Disertacija Sveučilišta u Rijeci je *Dissertationes Universitatis Fluminensis (DUF)*.

⁶⁴Usp. Nacrta Standarda i smjernica razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, str. 7.

⁶⁵Isto, str. 7

⁶⁶Isto, str. 7

⁶⁷Isto, str. 7

Zbirka ima zasebnu inventarnu knjigu, a izrađuje se i posebni matični, stručni, abecedni i mjesni katalog na listićima. Na projektu su sudjelovali i studenti riječke Kulturologije na praksi u Sveučilišnoj knjižnici kao i administrativno i tehničko osoblje zaposleno u Knjižnici. Naučna biblioteka preuzela je funkciju službene pohrane i davanja informacije o sadržaju obranjenih doktorskih disertacija kao jednog od najvažnijih intelektualnih kapitala svakog sveučilišta. „Uspostavljanjem mrežnog online kataloga Sveučilišne knjižnice polovicom devedesetih, bibliografski opisi na tiskanim listićima preoblikovani su u elektroničke zapise, a uspostavljanje poslovanja s digitaliziranom građom 2006. omogućilo je sustavno digitaliziranje naslovnica, sadržaja i sažetaka svih doktorskih disertacija, te njihovo povezivanje s bibliografskim zapisima.“⁶⁸

Postojeći knjižnični program (CROLIST) omogućava pregledavanje sadržaja prema autoru, naslovu, stručnom području i predmetu, a u budućnosti planiraju da će novi program omogućiti dodatne mogućnosti pretraživanja. Ovaj projekt je temelj za izgradnju elektroničke zbirke punih tekstova doktorskih disertacija obranjenih na riječkom sveučilištu koje se od 2008. godine dostavljaju Knjižnici i u elektroničkom obliku.

5.2.2. Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu sadržava elektronički oblik cjelovitih tekstova, objavljenih radova djelatnika Medicinskog fakulteta i to poglavito radova objavljenih u znanstvenim časopisima. Pohranjuje i cjelovite tekstove recenziranih priopćenja objavljenih u kongresnim zbornicima te knjige i poglavlja u knjigama. Osim navedenih radova objavljuje i cjelovite tekstove doktorskih disertacija obranjenih na Medicinskom fakultetu od kojih broji 116 primjeraka. Repozitorij se pridržava protokola OAI i može mu se pristupiti na različite načine. Repozitorij radi kroz GNU EPrints open repository program i dio je GNU projekta

Pregledavanje repozitorija omogućeno je kroz prebiranje (browsing) i pretraživanje (searching). Prebirati se može po oznakama National Library of Medicine klasifikacije (NLM classification), prema autoru rada (author), mentoru (mentor) i vrsti rada (item type). Repozitorij nudi dvije vrste pretraživanja - jednostavno i složeno. Jednostavnom pretraživanju pristupa se s početne stranice repozitorija, kao i složenom. Pretraživanje je moguće prema sljedećim poljima: title – naslov, authors – autori, creators – stvaratelji, croatian abstract –

⁶⁸Sveučilište u Rijeci. URL: http://www.svkri.uniri.hr/portal/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (2010-11-27)

sažetak na hrvatskom jeziku, english abstract – sažetak na engleskom jeziku, full text – cjeloviti tekst, date – datum, MeSH keywords – predmetnice MeSH, na hrvatskom i engleskom jeziku, institution – institucija, editors – urednici i journal/publication title – naslov časopisa/publikacije. Pretraživanje je moguće ograničiti na jednu godinu kao i na određeni raspon godina, a pri naprednom pretraživanju na raspolaganju su i popisi zadanih vrijednosti čijim se izborom može suziti pretragu (npr. subjects ili status).⁶⁹

5.2.3. Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu pohranjuje novije diplomske radove studenata informacijskih znanosti, psihologije i sociologije. Repozitorij koristi GNU EPrints program za kreiranje arhiva. Program generira arhiv radova usuglašen sa standardom: Open Archives Protocol for Metadata Harvesting OAI 1.1 and 2.0.

Repozitorij nudi dvije vrste pretraživanja - jednostavno i složeno, također nudi opciju pregledavanja, a može se pregledati po predmetu i godini. Jednostavno pretraživanje je moguće prema sljedećim poljima: cijeli tekst, naslov, sažetak, autori, stvaraoci, datum. Složeno pretraživanje je moguće prema sljedećim poljima: cijeli tekst, naslov, autori/stvaraoci, sažetak, ključne riječi, područje istraživanja, tip rada, odsjek, odjel ili zavod, urednici, status, recenzija, naslov časopisa/publikacije i datum.

Neke usluge zahtijevaju registraciju korisnika u sustav radi identifikacije kao na primjer usluga pohranjivanja podataka. Arhiv omogućava za svakog registriranog korisnika osobni prostor u kojemu mu je dopušteno dodavanje dokumenata, odnosno svojih radova.⁷⁰

⁶⁹Usp. Središnja medicinska knjižnica, Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. URL: <http://medlib.mef.hr/> (2010-04-12)

⁷⁰Usp. Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu. URL: <http://darhiv.ffzg.hr/> (2010-04-12)

6. Elektronički repozitorij magistarskih radova i doktorskih disertacija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Sljedeće poglavlje donosi kratke informacije o ustrojstvu i znanstveno-istraživačkoj djelatnosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Nadalje, daje se kratak osvrt na elektronički repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku (OZIZ) koji smatramo mogućim polazištem pri osmišljavanju elektroničkog repozitorija knjižnica Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

6.1. Ustrojstvo i znanstveno-istraživačka djelatnost Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

6.1.1. Ustrojstvo Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Sveučilište, kao sastavnice (podružnice, ustanove ili pravne osobe) može imati fakultete, umjetničku akademiju, sveučilišne odjele, sveučilišne institute te druge sastavnice, i to: studentske centre, knjižnice, zaklade, fondacije, udruge, zdravstvene ustanove, tehnologijske centre, informatičke, kulturne i sportske te ostale sastavnice (ustanove ili trgovačka društva) koje služe zadovoljavanju potreba studenata i Sveučilišta.

Članak 9., Statuta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku navodi sljedeće znanstveno – nastavne sastavnice sveučilišta, umjetničko – nastavne sastavnice te ostale sastavnice:

- „znanstveno-nastavne sastavnice: Ekonomski fakultet u Osijeku, Elektrotehnički fakultet Osijek, Filozofski fakultet Osijek, Građevinski fakultet Osijek, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Medicinski fakultet Osijek, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, Pravni fakultet Osijek, Prehrambeno-tehnološki fakultet Osijek, Strojarski fakultet u Slavonskom Brodu, Učiteljski fakultet u Osijeku te Odjel za biologiju, Odjel za fiziku, Odjel za kemiju i Odjel za matematiku;
- umjetničko-nastavna sastavnica: Umjetnička akademija u Osijeku;

- ostale sastavnice: Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, Studentski centar u Osijeku, Studentski centar u Slavonskom Brodu, Tehnologijsko-razvojni centar Osijek d.o.o., i Sveučilišni centar za unaprjeđenje i osiguranje kvalitete visokog obrazovanja.⁷¹

6.1.2. Znanstveno – istraživačka djelatnost na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Znanstvena djelatnost i visoko obrazovanje dio su međunarodnog, obrazovnog, umjetničkog i znanstvenog prostora koje su od iznimne važnosti za državu u kojoj se odvijaju.

„[...]Znanstveno-istraživačka djelatnost temelji se na: slobodi i autonomiji stvaralaštva, etičnosti znanstvenika, javnosti rada, povezanosti sa sustavom obrazovanja, međunarodnim mjerilima kvalitete, poticanju i uvažavanju specifičnosti nacionalnih sadržaja i zaštiti intelektualnog vlasništva. Provodi se putem znanstvenog i istraživačkog rada znanstvenika na visokim učilištima u okviru znanstvenih projekata i osposobljavanju znanstvenih novaka. Istraživanje i razvoj doprinose stvaranju visokokvalitetnog znanstvenoistraživačkog i visokoobrazovnog prostora kao potpori gospodarskom, društvenom i humanom napretku društva temeljenog na znanju.

Znanstveno-istraživačka djelatnost na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku ostvaruje se sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju u okviru šest područja znanosti: Prirodne znanosti (Odjel za matematiku, Odjel za fiziku, Odjel za biologiju i Odjel za kemiju); Tehničke znanosti (Elektrotehnički fakultet, Građevinski fakultet, Strojarski fakultet); Biomedicina i zdravstvo (Medicinski fakultet); Biotehničke znanosti (Poljoprivredni fakultet i Prehrambeno-tehnološki fakultet); Društvene znanosti (Ekonomski fakultet, Pravni fakultet i Učiteljski fakultet); Humanističke znanosti (Filozofski fakultet, Katolički bogoslovni fakultet).⁷²

„Pregled broja znanstvenih projekata Sveučilišta prihvaćenih od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa u akademskoj 2007./2008. godini:

Ekonomski fakultet – 16, Elektrotehnički fakultet – 8, Filozofski fakultet – 14, Građevinski fakultet – 5, Katolički bogoslovni fakultet – 1, Medicinski fakultet – 27, Poljoprivredni fakultet – 44, Pravni fakultet – 7, Prehrambeno tehnološki fakultet – 13, Strojarski fakultet –

⁷¹Statut Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Nav. dj., str. 7 – 8

⁷²Isto, str. 7 – 8

11, Učiteljski fakultet – 4, Odjel za matematiku – 3, Odjel za biologiju – 6, Odjel za kemiju – 1, SVEUKUPNO – 160⁷³

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku izdaje sljedeće sveučilišne publikacije: Sveučilišni godišnjak te Vodič za buduće studente.⁷⁴

6.2. Elektronički repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku (OZIZ)

Elektronički repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku (OZIZ) nastaje 2007. godine u suradnji studenata i profesora Odsjeka pri čemu se doprinos studenata odnosi na jednostavnije poslove uz nadzor profesora kao što je npr.: obrada slika, sudjelovanje u grafičkoj izradi predložka sučelja, digitalizacija građe, unos metapodataka za jedinice digitalne građe, indeksiranje, pisanje sažetaka itd. Profesorski angažman vezan je za instalaciju i održavanje programskog rješenja elektroničkog repozitorija (FEDORA), prilagodba programskih rješenja za organizaciju i pristup jedinicama građe (Fez) te osmišljavanja najpogodnije sheme metapodataka za pojedinu zbirku unutar repozitorija.

„Digitalni repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti (OZIZ) Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayer u Osijeku koristi se kao institucionalni repozitorij koji pohranjuje sve vrste intelektualnog sadržaja koje Odsjek proizvodi u svom radu kako svojom znanstvenom tako i nastavnom djelatnošću (primjerice, završne i diplomske radove studenata, znanstvene radove nastavnika, sve vrste nastavnih materijala, arhivske datoteke kolegija sustava učenja na daljinu, video zapise izlaganja s konferencija u organizaciji Odsjeka i sl.)“⁷⁵

„Kao programsko rješenje repozitorija koristi se FEDORA (Flexible Extensible Digital Object Repository) koja predstavlja repozitorij za pohranu elektroničkih sadržaja heterogenih tipova podataka (tekst, slike, audio, video zapisi itd.) Način pohrane jedinica sadržaja u FEDORA-i uređen je u formi digitalnih objekata uz mogućnost njihova međusobnog povezivanja, višestrukog prikaza, pridruživanja prava na pristup za pojedine prikaze, izrade sigurnosnih kopija u obliku METS datoteka i drugih naprednih svojstava. Kao mrežno sučelje repozitoriju koristi se Fez integrirano programsko rješenje. Digitalni repozitorij je kompatibilan s OAI-PMH protokolom koji osigurava ključno svojstvo elektroničkih repozitorija – interoperabilnost. Prava pristupa sadržajima u repozitoriju mogu

⁷³Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. URL: <http://www.unios.hr/index.php> (2010-08-06)

⁷⁴Isto.

⁷⁵OZIZ repozitorij. URL: <http://oziz.ffos.hr/repozitorij/> (2010-04-12)

se regulirati kako na administratorskoj razini - preko samog repozitorija - tako i na korisničkoj razini preko prilagođenog *Fez sučelja*. Sigurnost od neovlaštenog pristupa sadržajima u repozitoriju osnažena je mogućnošću podrške za SSL pristup.⁷⁶

Digitalni repozitorij Odsjeka uglavnom pohranjuje elektroničke verzije radova u cjelovitom tekstu (full text) u MS-Word ili PDF formatu u zaštićenom pristupu s pripadnim metapodacima.

Pretraživanje je podijeljeno na Brzo pretraživanje i Napredno pretraživanje. U Brzo pretraživanje uključene su mogućnosti traženja prema naslovu/sažetku/ključnim riječima i prema mentoru. Napredno pretraživanje koristi se za pretraživanje po poljima zapisa: naslov/sažetak/ ključne riječi; naslov; pid; studij; autor (student itd.); opis; datum objavljivanja; vrsta objekta; datum ažuriranja; zbirka; tezaurus, a također nudi i operator za kombiniranje kriterija pretraživanja po poljima (AND; OR). Također nudi mogućnost brzog pregledavanja OZIZ repozitorija prema zbirkama diplomskih radova, završnih radova i prema studentskim radovima na konferencijama.

6.2.1. Uspostava elektroničkog repozitorija knjižnica Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Koliko je važno kvalitetnu knjižničnu uslugu pravovremeno i na kvalitetan način pružiti korisniku visokoškolskih knjižnica nije novost. Na prostoru Republike Hrvatske još se devedesetih godina prošlog stoljeća prepoznala potreba udruživanja knjižnica, a s ciljem prerastanja knjižnica u suvremene informacijske centre unutar kojih će kompetentni knjižničari biti u stanju pravovremeno osigurati potrebnu informaciju za korisnika.⁷⁷

Obzirom da je od iznimne važnosti za cjelokupno napredovanje sveučilišta, pružanje kvalitetnih i suvremenih knjižničnih usluga, uspostava elektroničkog repozitorija unutar knjižničnog sustava Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku nameće se kao nužnost te bi se trebalo pristupiti planiranju i izradi projekta „Elektronički repozitorij knjižnica Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku“.

Svakako da bi se prije samog početka oblikovanja elektroničkog repozitorija trebalo napraviti **kvalitetno istraživanje među korisnicima – studentima i znanstveno-nastavnim osobljem Sveučilišta ali isto tako i među informacijskim stručnjacima tako da se u**

⁷⁶Isto.

⁷⁷Usp. Stojanovski, Jadranka. Znanstvene informacije na dlanu – tematski portal ZIND. Iz naših knjižnica, Kemija u industriji, 55 (6): 273-275, 2006.

konačnici dobije visoko vrijedan „proizvod“ koji će zadovoljiti informacijske upite krajnjih korisnika. Navedeno istraživanje provodilo bi se metodom ankete među korisnicima budućeg repozitorija te metodom intervjua među informacijskim stručnjacima. Podaci dobiveni tijekom istraživanja predstavljali bi osnovu za oblikovanje samog repozitorija.

Nužno je da navedeni projekt prihvate sve sastavnice sveučilišta te da bude osigurana odgovarajuća administrativna i financijska potpora. Nakon toga uslijedilo bi oblikovanje repozitorija te osiguravanje kontinuiranog rada na njegovu održavanju.

U skladu s navedenim, faze implementacije elektroničkog repozitorija mogu se svesti na nekoliko točaka:

- „usvajanje prijedloga za uvođenje elektroničkog repozitorija u sklopu određene ustanove;
- testiranje i odabir programskog rješenja za elektronički repozitorij;
- instalacija, konfiguracija aplikacije te dodatno prilagođavanje eventualnim posebnim potrebama određene ustanove;
- prezentacija elektroničkog repozitorija znanstvenicima i izrada pravilnika o samoarhiviranju (*self-archiving*) i pravima pristupa arhiviranim sadržajima;
- inicijalno prikupljanje podataka (dokumenta, digitalnog sadržaja);
- puštanje elektroničkog repozitorija u produkciju i na kraju;
- svakodnevna administracija elektroničkog repozitorija.⁷⁸

Elektronički repozitorij arhivirao bi sve vrste intelektualnih sadržaja koje sastavnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku proizvode u svojem znanstvenom radu, ali i u nastavnoj djelatnosti. Vrste digitalnog sadržaja koje bi se mogle uključiti u elektronički repozitorij knjižničnog sustava Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku su: dokumenti fakulteta, (odluke Fakultetskog vijeća; službeni dokumenti), publikacije (članci, knjige i ostalo), studentski radovi (doktorske disertacije, magistarski radovi, seminarski radovi), nastavni materijali (skripte, materijali za nastavu prezentacije, kompletni materijali). Sve vrste sadržaja trebale bi imati otvoreni pristup, osim nastavnog materijala.

Obzirom na namjenu digitalnog repozitorija potrebno je i izraditi metapodatke za sve radove te radi što kvalitetnijeg *harvestiranja* XML shemu metapodataka i kreirati kontrolirani rječnik termina za ključne riječi. Nadalje, potrebno je osigurati pohranu sigurnosnih kopija, antivirusne programe, vatrozidove, zakrpe operativnog sustava, nadogradnje programa,

⁷⁸Vodopijevec, A. Nav.dj., str. 343

redundantne hardverske komponente koje podnose nepravilnosti. Digitalni potpisi i digitalni vodeni žigovi mogli bi se koristiti kao tehnike koje jamče autentičnost digitalnog objekta. Automatizacija obrade je neophodna u radu sa velikim količinama sadržaja jer sustavno onemogućava pogreške, a osim toga ubrzava punjenje repozitorija i do 80%.

Također, sve vrste radova bi se trebale transformirati u PDF format, radi bolje stabilnosti i dugotrajnosti ovoga formata. Kao mogućnosti pretraživanja potrebno je ubaciti parametre: mentor, odsjek/katedra, fakultet, pravo pristupa (ukoliko postoji više vrsta, osim trenutne, a to je samo putem lozinke), znanstveno područje, datum/godina obrane i vrsta rada. Trebalo bi se moći pretraživati putem repozitorija i tiskane izvore, odnosno njihove sažetke. Pretraživanje unutar dobivenih rezultata olakšalo bi i ubrzalo pronalazak traženog dokumenta, a tražilica ne bi smjela biti osjetljiva na velika i mala slova.

Pitanje kojemu je izuzetno važno posvetiti pozornost jest i educiranje knjižničnog osoblja. Potreba za uspostavom elektroničkog repozitorija dovodi i do potrebe educiranja budućih i sadašnjih knjižničara u pogledu tematike elektroničkog repozitorija (npr. prava pristupa, metapodaci, protokoli itd.).

Potrebno je osigurati mogućnost samoarhiviranja doktorskih disertacija i magistarskih radova što će smanjiti troškove digitaliziranja. Također je potrebno osigurati mogućnost uređivanja već postavljenog rada i reguliranje razine pristupa. Uz to repozitorij bi mogao pružati uslugu kreiranja vlastitog profila. Kako bi studenti bili osposobljeni za pisanje doktorskih disertacija i magistarskih radova, potrebno je organizirati radionice koje će ih pripremiti i oblikovati za autore digitalnih publikacija. Ovako proširena funkcija repozitorija doprinjet će boljem širenju znanstvenih informacija na Sveučilištu, a i na državnoj razini. Digitalni repozitorij bi trebao moći omogućiti razmjenu informacija, podataka i/ili rezultata istraživanja studenata i profesora na sveučilištu, ali i izvan institucije te povećavati razinu svijesti autora da pridržavanjem dobro određenih politika i strategija digitalnog očuvanja mogu osigurati kontinuiran pristup svojim radovima u digitalnom obliku.

7. Zaključak

Magistarski radovi i doktorske disertacije mogu se smatrati jednim od najznačajnijih znanstvenih radova koji se proizvode unutar akademske zajednice. Magistarski rad je samostalno znanstveno djelo koje izrađuje poslijediplomand uz pomoć mentora, a rad donosi pretpostavke, nudi zaključke i preporuke, daje pregled literature, metodologiju te prikazuje rezultate istraživanja. Doktorska disertacija je izvorno originalno znanstveno djelo koje na nov način odgovara na važna pitanja koje samostalno izrađuje doktorand te se utvrđuje njegova sposobnost da djeluje kao samostalni istraživač u znanstvenom području i znanstvenom polju za koje se dodjeljuje doktorat znanosti.

Napredak informacijske tehnologije omogućio je da se magistarski radovi i doktorske disertacije, zbog niza prednosti koje ova tehnologija nudi, sve učestalije pojavljuju u elektroničkom obliku. Prednosti elektroničkih doktorskih disertacija i magistarskih radova su: poboljšani pristup informacijskim resursima, ušteda na troškovima, poboljšane mjere sigurnosti u programskim standardima, pravovremeni pristup informacijama, sigurnost i zaštita autorskih prava putem osobnih identifikacija, dostupnost informacijama, mogućnost praćenja kroz analizu pristupa informacijama, raznovrsnost usluga koje nude knjižnice te pripremanje autora za stvaranje elektroničkih dokumenta.

Usprkos svom značaju za znanstvenu zajednicu magistarski radovi i doktorske disertacije mogu se smatrati donekle zapostavljenim izvorom znanstvenih informacija. Uzrok ovome može se djelomično tražiti i u nedostacima njihove elektroničke pohrane, a koji se vezuju uz pitanje njihove arhivske stabilnosti i dugoročne održivosti, praćenje tehnoloških promjena i njihova primjena, korisnikovo nezadovoljstvo činjenicom da knjižnica ne posjeduje kopiju radova u drugim formatima te pitanje osiguranja odgovarajućih partnerstva i suradnje.

Magistarski radovi i doktorske disertacije u elektroničkom obliku zamijenit će papirne inačice u skoroj budućnosti, ali ne u potpunosti jer će korisnici često imati potrebu za papirnim primjerkom u matičnoj ustanovi. Visokoškolske knjižnice će i nadalje nastojati osigurati svrsishodne sustave rada s tradicionalnim nositeljima informacija na kojem su pohranjeni magistarski radovi i doktorske disertacije – papirom i mikrofilmom, ali će i osiguravati pristupne sustave novim elektroničkim inačicama. Stoga će biti nužno osigurati svrsishodnije sustave rada s magistarskim radovima i doktorskim disertacijama vezano uz tradicionalne medije – papir i mikrofilm, a osobito vezano uz elektroničke medije tj. njihovu

uključenost u sveučilišne repozitorije elektroničke građe. Na taj će način visokoškolske knjižnice bitno povećati kvalitetu i opseg svojih usluga.

Svrshodnim oblikom osiguranja pristupa i korištenja elektroničkih magistarskih radova pri tom smatramo oblikovanje elektroničkog sveučilišnog repozitorija, tj. zbirke elektroničke građe koja prikuplja i arhivira intelektualne produkcije, a kontrolira ju određena institucija ili više njih. No najčešće su to intelektualni proizvodi zaposlenika fakulteta i sveučilišta, studenata i znanstvenika, a koji su sastavni dio magistarskih radova i doktorskih disertacija. Za uspostavu i rad sveučilišnog repozitorija bitno je odrediti koje su to vrste dokumenata koje će biti pohranjene u sveučilišnom repozitoriju, važno je odabrati odgovarajući program i definirati model metapodataka te osobito je važno odrediti autorska prava.

U svijetu postoji čitav niz ovakvih repozitorija. U radu su obrađeni ovi primjeri inozemnih elektroničkih repozitorija: The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD), Texas Digital Library (TDL), Theses and Dissertation online (TDX), Australasian Digital These Program (ADT) te Theses Canada collection of Canadian theses at Library and Archives Canada (LAC). Prethodno opisane digitalne, elektroničke zbirke magistarskih radova i doktorskih disertacija naočigled imaju zajedničku točku u korištenju formata svojih radova. Korišteni format je Adobe PDF, koji je svojom rasprostranjenošću postao standardizirani format za takav oblik informacija. Svi primjeri slični su po načinima pretraživanja, a ono što se razlikuje jesu prikazi dobivenih rezultata. Najvažnija razlika mogla bi se smatrati u slobodnom pristupu, odnosno pristupu gdje je potrebno imati korisničko ime i lozinku koju je osiguralo matično sveučilište.

U Hrvatskoj trenutno postoji vrlo mali broj elektroničkih sveučilišnih repozitorija, pa tako i elektronički pohranjenih magistarskih radova i doktorskih disertacija.

Od hrvatskih primjera u radu smo naveli: Doktorske disertacije Sveučilišta u Rijeci, Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu, te Digitalni repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayer u Osijeku. Posebno smo izdvojili Osječko sveučilište te njegovu znanstveno – istraživačku djelatnost koja se temelji na slobodi i autonomiji stvaralaštva, etičnosti znanstvenika, javnosti rada, povezanosti sa sustavom obrazovanja, međunarodnim mjerilima kvalitete, poticanju i uvažavanju specifičnosti nacionalnih sadržaja i zaštiti intelektualnog vlasništva. Provodi se putem znanstvenog i istraživačkog rada znanstvenika na visokim učilištima u okviru znanstvenih projekata i osposobljavanju znanstvenih novaka. Istraživanje i razvoj doprinose stvaranju visokokvalitetnog

znanstvenoistraživačkog i visokoobrazovnog prostora kao potpori gospodarskom, društvenom i humanom napretku društva temeljenog na znanju. Obzirom da je od iznimne važnosti, za cjelokupno napredovanje sveučilišta, pružanje kvalitetnih i suvremenih knjižničnih usluga, uspostava elektroničkog repozitorija unutar knjižničnog sustava Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera nameće se kao nužnost te bi se trebalo pristupiti planiranju i izradi projekta „Elektronički repozitorij knjižnica Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku“. Nužno je da navedeni projekt prihvate sve sastavnice Sveučilišta te da bude osigurana odgovarajuća administrativna i financijska potpora. Nakon toga uslijedilo bi oblikovanje repozitorija te osiguravanje kontinuiranog rada na njegovu održavanju.

„[...]za one koji troše značajno vrijeme online, sveučilišne digitalne knjižnice doktorskih disertacija i magistarskih radova odražavaju dušu i srce sveučilišta. Sve manje od raširenog prihvaćanja obveznih zahtjeva za elektroničkim doktorskim disertacijama i magistarskim radovima može se smatrati *akademsom kratkovidnošću*.“⁷⁹ Neuvažavanje navedenog može se smatrati i nesnalaženjem visokoškolskih knjižnica u novom elektroničkom okruženju koje može dovesti i do upitnosti njihova položaja i opstanka u akademskoj zajednici.

⁷⁹Usp. Moxley, Joseph M. Nav. dj., str. 63

8. Popis literature

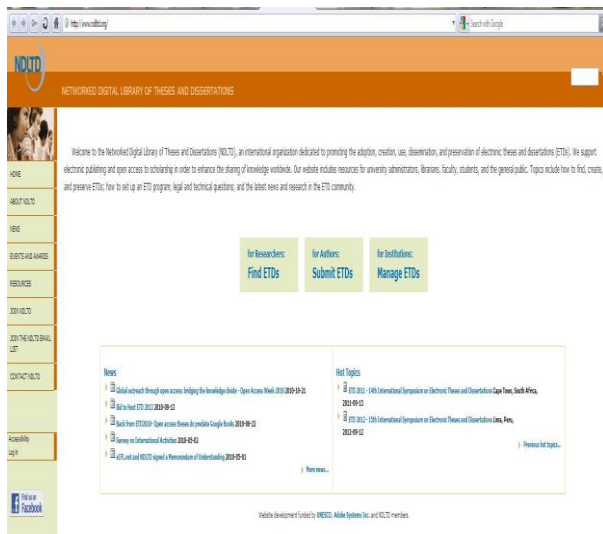
1. Australasian Digital These Program. URL: <http://adt.caul.edu.au/> (2010-24-03)
2. Brigham Young University. URL: <http://etd.lib.byu.edu/about.html> (2010-27-05)
3. Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu. URL: <http://darhiv.ffzg.hr/> (2010-04-12)
4. Digitalni arhiv Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Kolokvij na IRB-u URL: http://saturn.ffzg.hr/lite/page/darhiv/kolokvij_na_irb_u (2010-30-05)
5. Fox, Edward A.; McMillan, Gail; Eaton, John L. The Evolving Genre of Electronic Theses and Dissertations. Virginia Polytechnic Institute and State University, 1999.
6. Fox, Edward A...[et al]. National Digital Library of Theses and Dissertations; A Scalable and Sustainable Approach to Unlock University Resources, rujan,1996. URL: <http://www.dlib.org/dlib/september96/theses/09fox.html> (2010-20-03)
7. Lasić-Lazić, Jadranka. Repozitoriji digitalnog obrazovnog materijala kao sastavnica kvalitete suvremenih koncepta obrazovanja. // Časopis Edupoint 5, 3 (2005). URL: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/33.html> (2010-10-07)
8. Library publishing. // International Encyclopedia of Information and Library Science. 2. edition. London and New York: Toutledge Taylor & Francis Group. 2003.
9. Marcondes, Carlos Henrique; Sayão, Louis Fernando. Brazilian Digital Library of Theses and Dissertations. // Intl. Inform. & Libr. Rev. (2003), 35. Str. 265-279
10. McMilian, Gail. Electronic Theses and dissertation. // Encyclopedia of Library and Information Science. Second Edition. Marcel Dekker. 2003.

11. Moxley, Joe; Edminster, Jude. Graduate Education and Evolving genre of Electronic Theses and Dissertations. // Computers and Composition 19, 2002. Str. 89-104
12. Moxley, Joe; Edminster, Jude. Graduate Education and Evolving genre of Electronic Theses and Dissertations. // Computers and Composition 19, 2002. Str. 89-104 Exon, Maggie. Long – term management issues in the preservation of electronic information. Definition of Permanence and Durability section, para 1, 1995.
13. Nacrta Standarda i smjernica razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. Hrvatsko knjižničarsko društvo. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473> (2010-25-08)
14. Networked Digital Library of Theses and Dissertations. URL: <http://www.ndltd.org/> (2010-26-03)
15. Open access. // International Encyclopedia of Information and Library Science. 2. edition. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group. 2003.
16. OZIZ repozitorij. URL: <http://oziz.ffos.hr/repozitorij/> (2010-04-12)
17. Park, Eun G.; Nam, Young-joon; Oh, Sanghee. Integrated Framework for Electronic Theses and Dissertations in Korean Contexts. // The Journal Of Academic Librarianship, Volumen 33, Broj 3, 338-346
18. Pažur, Ivana Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1-2 (2004), 95-108
19. Pažur, Ivana. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1-2 (2004), 95-108. Bachrach, S. et al. Who should own scientific papers? // Science 281, 5382,(1998).
20. Pažur, Ivana. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1-2(2004), 95-108. Bennett, S. Author's rights. // Journal of electronic publishing 5, 2, 1999.

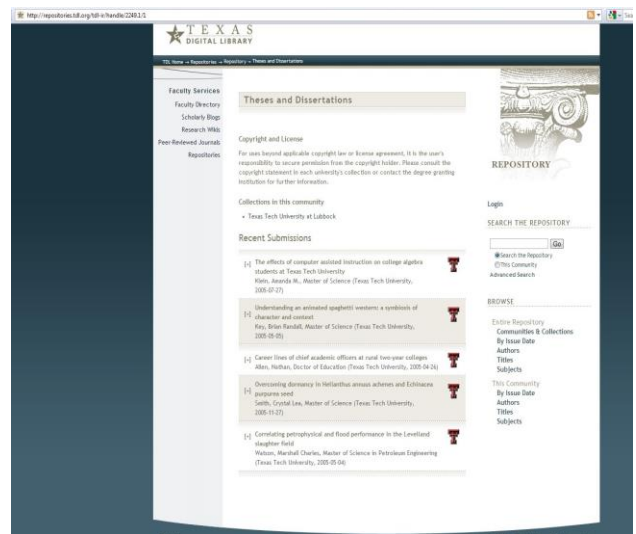
21. Pažur, Ivana. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1-2(2004), 95-108. Law, D. G.; R. L. Weedon; M. R. Sheen. Universities and article copyright. // Learned publishing 13, 3(2000).
22. Pažur, Ivana. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1-2(2004), 95-108. Strong, W. S. Copyright in a time of change. // Journal of electronic publishing 4, 3(1999). Str. URL:
<http://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/textidx?c=jep;view=text;rgn=main;idno=3336451.0004.302>
23. Sonoma State University. URL: <http://www.sonoma.edu/> (2010-03-08)
24. Središnja medicinska knjižnica, repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. URL: <http://medlib.mef.hr/> (2010-04-12)
25. Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33 (1990).
26. Stojanovski, Jadranka. Znanstvene informacije na dlanu – tematski portal ZIND. Iz naših knjižnica, Kemija u industriji, 55 (6), 2006. Str. 273-275
27. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. URL: <http://www.unios.hr/index.php> (2010-08-06)
28. Sveučilišna knjižnica Rijeka. URL:
http://www.svkri.uniri.hr/portal/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (2010-11-27)
29. Texas Digital Library. URL: <http://www.tdl.org/#feature2> (2010-20-03)
30. Theses and Dissertation online. URL: <http://www.tesisenxarxa.net/en/index.html> (2010-23-03)

31. These Canada Portal. URL: <http://www.collectionscanada.gc.ca/thesescanada/index-e.html> (2010-24-03)
32. University of Wisconsin School of Medicine and Public Health. URL: <http://www.pophealth.wisc.edu/Home> (2010-10-04)
33. Vodopivec, Alen. Grad Sunca, otvorenog pristupa i institucijskih repozitorija. // Iz naših knjižnica, Kem. Ind. 55 (7-8), 2006. 342–343. Stanger, Nigel and McGregor, Graham (2006) Hitting the ground running: building New Zealand's first publicly available institutional repository. Discussion Paper 2006/07. Department of Information Science, University of Otago, Dunedin, New Zealand. URL: <http://eprints.otago.ac.nz/274/> (2010-30-05)
34. Vodopivec, Alen. Grad Sunca, otvorenog pristupa i institucijskih repozitorija. // Iz naših knjižnica, Kem. Ind. 55 (7-8), 2006. 342–343. The Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities, pristupljeno 24. svibnja 2006. <http://oa.mpg.de/> 6. The Budapest Open Access Initiative (BOAI), URL: <http://www.soros.org/openaccess/index.shtml> (2010-02-06)
35. Vodopivec, Alen. Grad Sunca, otvorenog pristupa i institucijskih repozitorija. // Iz naših knjižnica, Kem. Ind. 55 (7-8), 2006. 342–343. Key Perspectives Ltd (2004) Journal Authors Survey (Report), URL: http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/JISCOAreport1.pdf (2010-01-06)
36. Zelenika, Ratko. Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. 4. izd. Rijeka: Ekonomski fakultet, 2000.

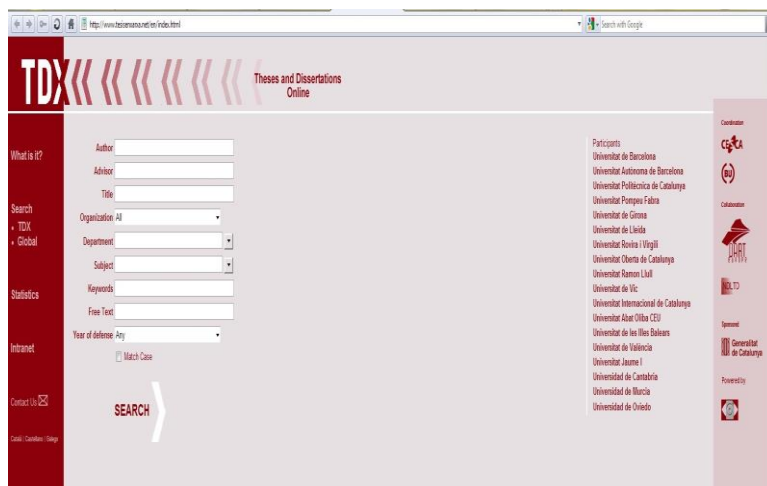
Prilog br. 1 Početna stranica NDLTD-a

Prilog br. 2 Početna stranica Texas Digital

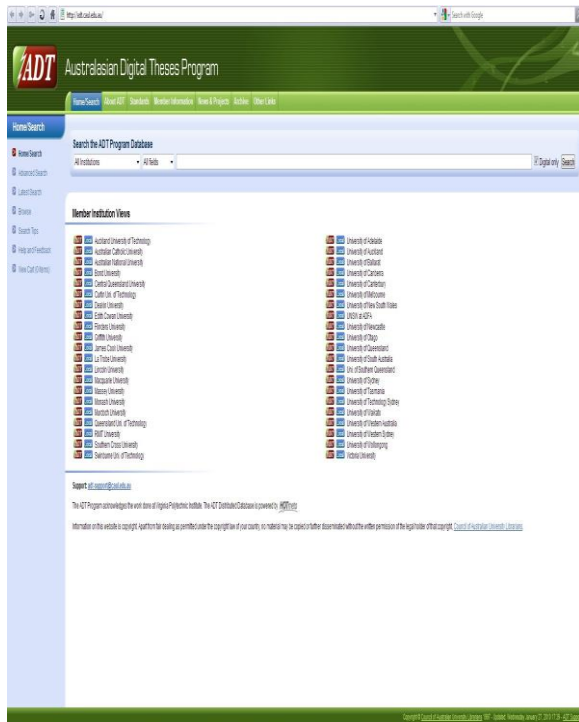
Prilog br. 3 Početna stranica Theses and Dissertation online (TDX) španjolskih sveučilišta

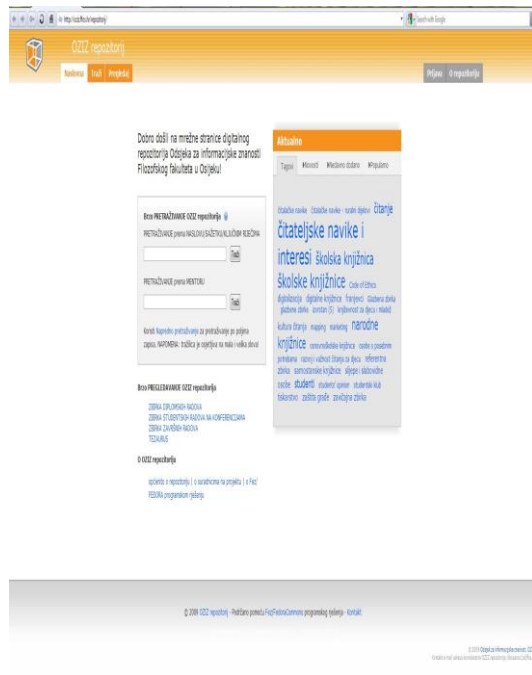
Prilog br. 4 Početna stranica Theses Canada collection of Canadian theses at Library and Archives Canada (LAC)

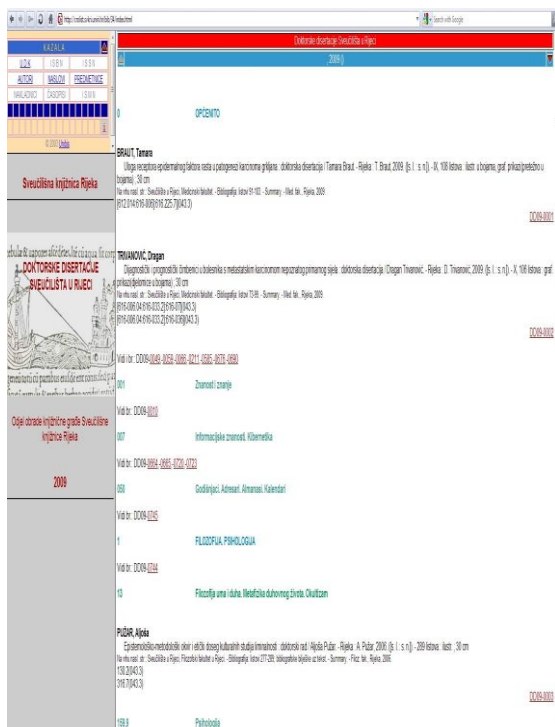
Prilog br. 6 Početna stranica Australasian Digital These Programa (ADT)

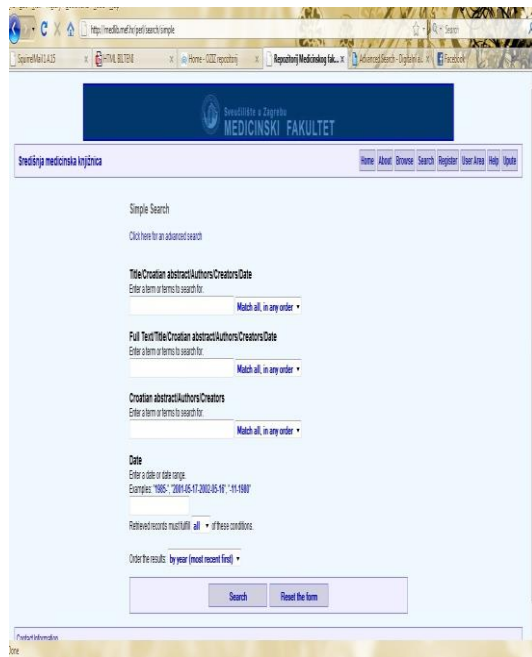
Prilog br. 7 Početna stranica Digitalnog repozitorija Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku (OZIZ)

Prilog br. 8 Početna stranica Doktorskih disertacija Sveučilišta u Rijeci

Prilog br. 9 Početna stranica Repozitorija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Prilog br. 10 Početna stranica Digitalnog arhiva Filozofskog fakulteta u Zagrebu

The image shows two screenshots of the 'Digitalni arhiv Knjižnice FF-a' website. The top screenshot displays the main search page with the following elements:

- Navigation menu: Home, Croatian, About, Browse by Year, Browse by Subject.
- Search bar: A search input field with a 'Search' button.
- Advanced Search section: A heading 'Advanced Search' and a note 'Don't panic! Just leave the fields you don't want to search blank. [Click here for a simple search.](#)'
- Search controls: 'Search' and 'Reset the form' buttons.
- Search criteria fields: Full Text, Naslov, Creators Name, Sažetak, and Ključne riječi, each with a dropdown menu set to 'all of'.
- Područja istraživanja: A list of research areas including Anglistika, Arheologija, Informacijske znanosti, and Psihologija.
- Item Type: A grid of checkboxes for document types such as 'Knjiga', 'Članak - online', 'Pogledje iz knjige', etc.
- Additional fields: Odsjek, odjel ili zavod; Editors Name; and checkboxes for 'Objavljen' and 'U izdaju'.

The bottom screenshot shows a more detailed view of the search criteria, including:

- Ključne riječi: A search input field.
- Područja istraživanja: The same list of research areas as above.
- Item Type: The same grid of checkboxes as above.
- Objekt, odjel ili zavod: A search input field.
- Editors Name: A search input field.
- Status: Checkboxes for 'Objavljen', 'U tisku', 'Prodan', and 'Neobjavljen'.
- Recenzija: Checkboxes for 'Ne', 'Da, međunarodna recenzija', and 'Da, domaća recenzija'.
- Naslov časopisa / publikacije: A search input field.
- Date: A search input field.
- Retrieved records must fulfill: A dropdown menu set to 'all of these conditions'.
- Order the results: A dropdown menu set to 'prema godini (prvo najnoviji)'.
- Search controls: 'Search' and 'Reset the form' buttons.

At the bottom of the page, there is a footer: 'Digitalni arhiv Knjižnice FF-a is powered by EPrints 2 which is developed by the School of Electronic and Computer Science at the University of Southampton. [View information and software details.](#)' and the EPrints logo.